

ЗВІТ

підсумків і досвіду реалізації ініціативи
«Реабілітація травм війни в Україні»

Автори Юлія Павлова, Катерина Тимрук-Скоропад
Редагування й коректура Єлизавети Лупиніс
Дизайн і верстка Олександри Оринчин
Фото Олександри Главацької

Звіт підсумків і досвіду реалізації ініціативи «Реабілітація травм війни в Україні» /
Павлова Ю., Тимрук-Скоропад К. – Київ, листопад 2024 р. – 64 с.

Щиро дякуємо кожному, хто долучився до реалізації ініціативи «Реабілітація травм війни». Ваша підтримка – це не лише ресурси чи експертиза, це внесок у відновлення здоров'я, гідності й можливостей для тих, хто постраждав від війни. Завдяки спільним зусиллям фахівців, партнерських організацій, міжнародних донорів, представників влади й усіх небайдужих, ми розбудовуємо систему реабілітації, яка не просто допомагає відновлюватися, а дає надію на нове життя. Разом ми демонструємо, що навіть у найскладніші часи людяність і підтримка здатні подолати будь-які виклики. Дякуємо за вашу відданість і віру в спільну справу!

Ініціативу «Реабілітація травм війни в Україні» впроваджує від 1 червня 2022 року Благодійний фонд «Пацієнти України» за постійної підтримки Посольства Швейцарії в Україні, Європейського Союзу й Nova Ukraine. Партнерами й донорами ініціативи також є Офіс Президента України, Радниця – уповноважена Президента з питань безбар'єрності, Міністерство охорони здоров'я України, Національна служба здоров'я України, Програма розвитку ООН в Україні, Дитячий фонд ООН в Україні (ЮНІСЕФ), Німецьке товариство міжнародного співробітництва (GIZ), Бельгійське державне агентство з питань розвитку Enabel, Міжнародна організація з міграції, Всесвітня організація охорони здоров'я, Світовий банк, Національний комітет Товариства Червоного Хреста України та Міжнародний комітет Червоного Хреста, БФ «Запорука», Soleterre, Handicap International, Рада міжнародних наукових досліджень та обмінів (IREX), Всеукраїнське об'єднання фізичних терапевтів, Українське товариство ерготерапевтів, Українське товариство терапії мови і мовлення, Protez Hub, Україно-швейцарський проект «Розвиток медичної освіти», Physiopedia, Україно-норвезький проект співпраці, Український католицький університет, ГО «Рух ЧЕСНО», Coventry University, ДП «Електронне здоров'я», Український центр охорони здоров'я (УНС), Група активної реабілітації, Інститут вертебрології і реабілітації, Києво-Могилянська бізнес-школа.

Сайт ініціативи: <https://rehabilitation.org.ua>

Facebook: <https://www.facebook.com/WarTraumaRehabilitation1>

Instagram: <https://www.instagram.com/war.trauma.rehabilitation>

TikTok: <https://www.tiktok.com/@rehabilitation.ua>

Звіт підготував Фонд досліджень наук про здоров'я.

Сайт Фонду: <https://www.research.in.ua/>

Facebook: <https://www.facebook.com/HealthSciencesResearch>

Email: hello@research.in.ua

Звіт містить інформацію станом на 30.10.2024

**РЕАБІЛІТАЦІЯ
ТРАВМ
ВІЙНИ**

Зміст

4	Список скорочень
5	Анотація
9	Передмова
17	Про БФ «Пацієнти України»
19	1. Аналіз потреб і викликів
24	2. Пріоритети й цільова аудиторія ініціативи
26	3. Стейкхолдери
28	4. Підходи до реалізації ініціативи
30	5. Основні результати
41	6. Втручання в межах ініціативи
53	7. Підсумки
60	Рефлексії та перспективи

Список скорочень

eHealth/EC03	Національна електронна система охорони здоров'я
GIZ	Німецьке товариство міжнародного співробітництва (Deutsche Gesellschaft für Internationale Zusammenarbeit)
SDC, ШАРС	Швейцарська агенція розвитку та співробітництва (Swiss Agency for Development and Cooperation)
UNDP, ПРООН	Програма розвитку ООН (United Nations Development Programme)
UNICEF	United Nations Children's Fund
БПР	безперервний професійний розвиток
БФ	Благодійний фонд
ВООЗ	Всесвітня організація охорони здоров'я
ЕТ	ерготерапія / ерготерапевт
ЗВО	заклад вищої освіти
ЗОЗ	заклад охорони здоров'я
Мінветеранів	Міністерство у справах ветеранів України
Мінсоцполітики	Міністерство соціальної політики України
МОЗ	Міністерство охорони здоров'я України
МОМ	Міжнародна організація з міграції
МКФ	Міжнародна класифікація функціонування, обмеження життєдіяльності та здоров'я
НПП	науково-педагогічні працівники
НСЗУ	Національна служба здоров'я України
ОПУ	Офіс Президента України
ПО	протезування-ортезування / протезисти-ортезисти
РТВ	Ініціатива «Реабілітація травм війни в Україні»
ТММ	терапія / терапевт мови й мовлення
УКУ	Школа реабілітаційної медицини Українського католицького університету
УСМ	ушкодження спинного мозку
УЦОЗ	Український центр охорони здоров'я
ФТ	фізична терапія / фізичний терапевт
ЧМТ	черепно-мозкова травма
МДРК	мультидисциплінарна реабілітаційна команда

Анотація

Повномасштабна війна в Україні триває вже понад два роки. Тисячі поранених військових і цивільних втратили кінцівки, сотні тисяч осіб отримали фізичні травми через бойові дії та ракетні обстріли. Усі без винятку постраждали потребують відновлення. Це загострює питання якісної та доступної системи реабілітації в Україні, яка наразі перебуває під значним тиском.

Ініціатива «Реабілітація травм війни в Україні» («РТВ») розпочалася 1 червня 2022 року за підтримки Швейцарської агенції розвитку та співробітництва, яку представляє Посольство Швейцарії в Україні. Додаткову підтримку ініціатива отримала від міжнародних і національних організацій, зокрема діаспорної організації Nova Ukraine, Європейського Союзу, через Європейську Комісію, Програми розвитку ООН в Україні, Німецького товариства міжнародного співробітництва, Міжнародної організації з міграції, Всесвітньої організації охорони здоров'я, Національного комітету Товариства Червоного Хреста України та Міжнародного комітету Червоного Хреста, БФ «Запорука», Soleterre та Handicap International.

Ініціатива спрямована на підтримку розвитку доступної системи реабілітації, що ґрунтується на принципах доказовості, мультидисциплінарного підходу й орієнтованої на пацієнта в межах біопсихосоціального підходу Міжнародної класифікації функціонування, обмеження життєдіяльності та здоров'я (МКФ).

Цільові групи – дорослі, діти, ветерани, особливо ті, які потребують реабілітації та допоміжних засобів реабілітації, також фахівці галузі реабілітації, менеджери охорони здоров'я, науково-педагогічні працівники й студенти закладів вищої освіти, родини пацієнтів.

Втручання в межах ініціативи «РТВ» сприяли підвищенню доступності реабілітації для різних груп населення на всіх етапах життя, інтеграції реабілітації на всі рівні охорони здоров'я та розширенню

охоплення послугами охорони здоров'я. За результатами ініціативи поліпшено якість надання послуг із реабілітації після військової травми, зокрема завдяки підвищенню кваліфікації фахівців, поширенню доказово-інформованої практики, забезпеченню допоміжними засобами реабілітації для цивільних осіб і ветеранів, розробленню базового функціоналу обліку реабілітаційних втручань за Міжнародною класифікацією функціонування, обмеження життєдіяльності та здоров'я в електронній системі охорони здоров'я (ЕСОЗ), пілотуванню реабілітаційної мережі на обласному рівні, поліпшенню управління й лідерства у сфері фізичної реабілітації за допомогою розроблення політики реабілітації в Україні. Після втручань ініціативи закуплено реабілітаційне обладнання й допоміжні технології для закладів охорони здоров'я та освіти, розроблено й упроваджено навчальні онлайн-курси з реабілітації, навчальні дисципліни (освітні компоненти) та використання інформаційно-комунікаційних технологій для навчання медичних працівників і фахівців із реабілітації, проведено численні освітні й нетворкінгові заходи, місії з обмінів, стажування та навчальні програми з лідерства, підтримано розвиток протезування в Україні й професійні організації фахівців із реабілітації, розроблено та проадвокатовано нормативно-правові акти для удосконалення системи реабілітації в Україні (рис. 1). Пріоритетним для ініціативи «РТВ» було розв'язати нагальні потреби реабілітації України, тобто підтримати стійкість і можливий розвиток цієї системи в умовах повномасштабного вторгнення. Водночас інтервенції ініціативи повною мірою відповідають підходам і головним напрямам стратегії Всесвітньої організації охорони здоров'я «Реабілітація 2030». Це засвідчує системний характер змін і закладення підґрунтя для подальшого, зокрема повоєнного, розвитку системи реабілітації України відповідно до світових стандартів.

Рис. 1. Ключові кроки ініціативи.

Благодійний фонд «Пацієнти України» відповідає за загальну координацію та реалізації ініціативи «Реабілітація травм війни в Україні»

Партнери ініціативи:

- ГО «Всеукраїнське об'єднання фізичних терапевтів»;
- БО «БФ «Протез Хаб» (Protez Hub);
- ГО «Українське товариство терапії мови і мовлення»;
- ГО «Українське товариство ерготерапевтів»;
- Українсько-норвезький проєкт з реабілітації;
- Школа реабілітаційної медицини Українського католицького університету (УКУ);
- Український центр охорони здоров'я (УНС);
- Києво-Могилянська бізнес-школа;
- Coventry University;
- Physiopedia;
- ICF Research Branch.

Основні національні стейкхолдери:

- Міністерство охорони здоров'я України;
- Міністерство соціальної політики України;
- Національна служба здоров'я України;
- Офіс Президента України;
- Міністерство у справах ветеранів України.

Передмова

Звернення БФ «Пацієнти України»

Наша ініціатива «Проект Реабілітація травм війни в Україні» виникла в травні 2022 року – на третьому місяці повномасштабного вторгнення. Активні бойові дії завжди несуть за собою руйнування територій, міст і будівель, проте найбільше вони руйнують людські життя.

Окрім інших гуманітарних проєктів, спрямованих на швидку допомогу українським пацієнтам і медичним закладам, наша команда вирішила докласти якнайбільше зусиль для відновлення людей, які постраждали від війни. Ми зосередилися на тому, що вміємо найкраще, гуртувати навколо себе партнерів і стейкхолдерів, щоб українці мали доступ до якісної реабілітації та відновлення в Україні, акцентуючи на потребах пацієнта.

Сьогодні ця ініціатива стала глобальною програмою системної розбудови сфери реабілітації в Україні. Ми працюємо над удосконаленням освіти фахівців і впровадженням змін у політиці й координацією зусиль усіх стейкхолдерів процесу. Наша місія – створити стійку систему реабілітації, яка забезпечить своєчасний доступ до якісних реабілітаційних послуг для цивільних і військових, постраждалих унаслідок війни, об'єднуючи міжнародний досвід і найкращі українські практики.

Ми віримо, що пацієнти є не лише бенефіціарами нашої діяльності, а й її рушійною силою. В основі ініціативи «Реабілітація травм війни в Україні» – потреби українців, які зазнали травм під час війни. Сьогодні проєкт охоплює широкий спектр напрямів діяльності, щоб комплексно змінювати систему реабілітації.

Ми глибоко вдячні нашим партнерам і донорам, зокрема Посольству Швейцарії в Україні, Європейській комісії та Nova Ukraine, які стали невіддільною частиною цієї історії змін. Завдяки вашій підтримці вдалося не тільки забезпечити найнеобхідніше обладнання, а й запустити масштабні навчальні програми для фахівців, підсилити громади та створити нові можливості для інтеграції постраждалих в активне життя.

Разом ми і далі змінюємо реальність, у якій кожен, хто постраждав від війни, отримує шанс на якісне відновлення, а система охорони здоров'я України стає сильнішою, орієнтованою на пацієнта й готовою до викликів майбутнього.

Інна Іваненко, виконавча директорка БФ «Пацієнти України»

Повідомлення від керівництва проєкту

В умовах повномасштабної російської агресії проти України розвиток реабілітації допомагає нам вірити в майбутнє. Адже для реабілітації важлива не травма чи захворювання людини, а допомога в її подальшому функціонуванні.

Для розвитку реабілітації було багато передумов від початку трансформації охорони здоров'я в Україні. Зокрема, ідеться про запровадження **Міжнародної класифікації функціонування, обмежень життєдіяльності та здоров'я (МКФ)**, яку започаткувало Міністерство охорони здоров'я України за підтримки **Швейцарської агенції розвитку та співробітництва (SDC)**. Наступним етапом було ухвалення Закону України «Про реабілітацію у сфері охорони здоров'я», введення реабілітаційної допомоги до Програми медичних гарантій (ПМГ) від 2020 року та до **Національної стратегії зі створення безбар'єрного простору в Україні та Плану заходів до її виконання у 2021 році під керівництвом Радниці – уповноваженої Президента України з питань безбар'єрності**. Інституційною і професійною опорою цього процесу були представники професійних спільнот фахівців із реабілітації – Всеукраїнського об'єднання фізичних терапевтів, Українського товариства ерготерапевтів, Українського товариства терапії мови і мовлення та окремих представників спільноти лікарів фізичної та реабілітаційної медицини.

Саме це підґрунтя – наявність реабілітації в ПМГ, стратегічний курс на розвиток реабілітації МОЗ України й ОПУ та потужна професійна спільнота дали змогу на початку 2022 року швидко оцінити потреби в розвитку спроможності системи реабілітації реагувати на виклики війни. Тож Посольство Швейцарії змогло надзвичайно швидко – уже 1 червня 2022 року – запустити проєкт «Реабілітація травм війни в Україні» на базі найпотужнішої пацієнтської спільноти в Україні Благодійного фонду «Пацієнти України». До підтримки проєкту долучився Європейський Союз і діаспорянська організація Nova Ukraine, посиливши його й трансформували в потужну ініціативу, яка мала гуманітарну мету, але виконувала її в межах Стратегії ВООЗ «Реабілітація 2030». Активна роль партнерів із розвитку й таких міжнародних організацій, як Всесвітня організація охорони здоров'я, Світовий Банк, Програма розвитку ООН, Агентство США з міжнародного розвитку (USAID), Німецьке товариство міжнародного співробітництва (GIZ), Українсько-норвезький проєкт

розвитку реабілітації та багато інших, допомогли підсилити зусилля одне одного, а загальна координація забезпечила ефективність спрямування зусиль.

Окремо дякую за підтримку фахівцям із Норвегії, Швейцарії, Великої Британії, США, Австралії та нашим partners in crime ПротезХабу як друзям і партнерам, які в час найбільшої потреби залишаються, щоб разом допомагати травмованим війною бачити майбутнє завдяки реабілітації та протезуванню. Також безмежно дякую українським медикам, фахівцям з реабілітації, для яких пацієнт – понад усе, український захисник та захисниця, ветеран та ветеранка – понад усе: ваша стійкість і емпатія величезні. І наостанок дякую державним службовцям МОЗ України, Мінсоцполітики, МОН України, НСЗУ й інших державних органів, які уможливають системні зміни, ваша роль неоціненна.

Дякую!

Слава Україні!

Анастасія Бойчук, керівниця ініціативи «Реабілітація травм війни в Україні»,
БФ «Пацієнти України»

Звернення від Міністерства охорони здоров'я

Реабілітація стала одним із ключових пріоритетів Міністерства охорони здоров'я України від початку повномасштабного вторгнення. Війна принесла надзвичайні виклики, і наша система охорони здоров'я і досі адаптується до цих реалій, щоб забезпечити своєчасну, якісну, доступну й безоплатну допомогу для кожного, хто постраждав від бойових дій.

Ініціатива «Реабілітація травм війни в Україні», яку реалізує БФ «Пацієнти України» за підтримки Посольства Швейцарії та інших партнерів, є яскравим прикладом ефективної взаємодії держави, громадського сектору й міжнародних партнерів задля побудови сучасної системи реабілітації та відновлення здоров'я українців.

Сьогодні Міністерство охорони здоров'я працює над розбудовою сучасних безбар'єрних реабілітаційних відділень на базі кластерних і багатопрофільних надкластерних медзакладів України, де працюють мультидисциплінарні реабілітаційні команди. Разом із партнерами навчаємо фахівців і підвищуємо стандарти надання допомоги. Завдяки співпраці ми створюємо потужну платформу для змін, орієнтованих на довгостроковий розвиток реабілітаційної системи.

Ми маємо на меті, щоб реабілітаційні послуги були доступні якомога ближче до місця проживання пацієнтів. Такий підхід дає змогу розпочинати реабілітацію на ранніх етапах, забезпечуючи її безперервність та ефективність. Особливу увагу ми приділяємо сімейноорієнтованій моделі, де головним елементом успіху є співпраця між фахівцем, пацієнтом і родиною.

Ініціатива «Реабілітація травм війни в Україні» допомагає формувати нову культуру реабілітації в Україні, упроваджуючи сучасні технології, навчальні програми для медиків і передові світові практики.

Міністерство охорони здоров'я України і далі докладає всіх зусиль, щоб забезпечити кожного пацієнта повним спектром реабілітаційних послуг, які відповідають найвищим стандартам. Ми будуємо майбутнє, у якому українська система охорони здоров'я буде сильною, інноваційною і стійкою до будь-яких викликів.

Віктор Ляшко, міністр охорони здоров'я України

РЕАБІЛІТАЦІЯ
ТРАВМ
ВІЙНИ

Вітальне слово від Радниці – уповноваженої Президента з питань безбар'єрності

Безбар'єрність – це основа для побудови інклюзивної системи реабілітації, де кожен пацієнт має змогу одержати допомогу, адаптовану до його потреб.

Завдяки ініціативі «Реабілітація травм війни в Україні», яку впроваджує БФ «Пацієнти України» за підтримки Посольства Швейцарії та інших партнерів, уже впроваджуються сучасні підходи до відновлення, засновані на принципах Міжнародної класифікації функціонування, обмеження життєдіяльності та здоров'я (МКФ). Ця система дає змогу координувати медичний, соціальний та освітній складники реабілітації, забезпечує комплексний підхід до відновлення здоров'я.

Системність ініціативи відображається у співпраці державних структур, громадських організацій і міжнародних партнерів. Завдяки цьому вдалося не тільки підвищити доступність послуг, а й запустити навчальні програми для фахівців, які впроваджують принципи безбар'єрності у свою роботу.

«Реабілітація травм війни в Україні» – важливий крок у формуванні України без бар'єрів, де рівні можливості й доступність стануть нормою. Це яскравий приклад того, як національна стратегія може бути втілена в конкретні рішення, що змінюють життя людей.

Дякую всім партнерам, які долучилися до цієї роботи. Разом ми будемо майбутнє, у якому безбар'єрність надзвичайно важлива для створення якісних послуг для кожного.

**Тетяна Ломакіна, Радниця – уповноважена Президента
з питань безбар'єрності**

Embassy of Switzerland in Ukraine

Для Швейцарського бюро співробітництва в Україні (SDC) було надзвичайно важливо надати швидку й своєчасну підтримку Уряду України від початку 2022 року в розв'язанні нагальних потреб у сфері фізичної реабілітації завдяки проєкту **«Реабілітація травм війни в Україні»**, який реалізовує Благодійний фонд (БФ) «Пацієнти України». Ця ініціатива була спрямована на забезпечення реабілітаційного обладнання, проведення спеціалізованих тренінгів для мультидисциплінарних реабілітаційних команд, упровадження цифрових рішень у реабілітації та вдосконалення нормативної бази. Крім того, за допомогою партнерства з **Європейським Союзом, Світовим Банком і Бюро ВООЗ** в Україні, SDC створює сприятливе середовище на національному рівні для підтримки трансформації сектору охорони здоров'я.

Швейцарська підтримка розвитку реабілітації в Україні розпочалася 2018 році як відповідь на запит Міністерства охорони здоров'я України про впровадження Міжнародної класифікації функціонування (**МКФ**), що заклало основу для майбутнього розвитку реабілітації в Україні. Ця ініціатива об'єднала реабілітаційних фахівців під лідерством МОЗ України, що дало змогу запровадити реабілітаційну допомогу як частину Програми медичних гарантій (ПМГ) у 2020 році.

Проєкт **«Реабілітація травм війни в Україні»** був започаткований як гуманітарна ініціатива. Ми пишаємося тим, що, окрім надання екстреної допомоги, проєкт також забезпечив сталість втручань за допомогою компонентів, пов'язаних із законодавством, освітою і цифровізацією. Особливо важливо, що проєкт дотримується **Switzerland's Global International Cooperation Strategy 2025–28**, для якої пріоритетним є розвиток людського потенціалу завдяки збереженню життя, полегшенню людських страждань і підтримці високоякісних базових послуг для найуразливіших верств населення; **Swiss Health Foreign Policy 2019–28**, яка фокусується на безпеці у сфері здоров'я і гуманітарних кризах; а також **SDC Health Guidance 2022–24**, які спрямовані на забезпечення рівного доступу до якісних послуг у сфері реабілітації.

Ми також висловлюємо подяку Міністерству охорони здоров'я України й Міністерству соціальної політики України за їхню готовність сприяти позитивним змінам у сфері реабілітації та розвитку допоміжних технологій.

Вітальне слово від Європейської комісії

Ефективна, сучасна й науково обґрунтована реабілітація – важливий складник для кожної країни, а особливо для тієї, що стала жертвою військової агресії. Саме тому ми підтримуємо зміцнення реабілітаційної системи в Україні, яка зіштовхнулася з безпрецедентними викликами й різким збільшенням потреб після початку повномасштабного вторгнення. Війна призвела до значного зростання рівня травматизації населення, і нині наше головне завдання – забезпечити доступ до високоякісних реабілітаційних послуг для всіх, хто цього потребує, і допомогти якнайшвидше повернутися до нормального життя.

Реалізація ініціативи «Реабілітація травм війни в Україні», яку підтримує Європейський Союз, важлива для зміцнення можливостей реабілітаційної системи України та швидкого поліпшення надання реабілітаційних послуг й управління ними. Спільними зусиллями ми зможемо прискорити створення в Україні нової, ефективної реабілітаційної системи, яка ґрунтуватиметься на принципах доказової медицини, мультидисциплінарного підходу й впровадження Міжнародної класифікації функціонування, обмежень життєдіяльності та здоров'я. Це сприятиме поліпшенню медичних послуг в Україні й здоров'я її громадян.

Вітальне слово від Nova Ukraine

Шановні партнери, колеги й друзі!

Ми в Nova Ukraine щиро віримо, що кожен здатен зробити свій внесок у підтримку й відновлення України. У цей важкий час, коли тисячі українців – військових і цивільних – борються за своє життя й гідність, не можемо лишатися осторонь.

Саме тому ми долучилися до ініціативи «Реабілітація травм війни в Україні», щоб стати частиною змін, які дають українцям змогу відновитися та повернутися до активного життя. Завдяки співпраці з Благодійним фондом «Пацієнти України» й іншими партнерами, наша підтримка вже має конкретні результати. Реабілітаційне обладнання й засоби, які ми допомогли придбати, допомагають сотням пацієнтів фізично й емоційно відновитися, повернутися до своїх сімей і звичайного життя.

Ця ініціатива демонструє, як міжнародна співпраця може стати рушійною силою для реформ і розвитку. Ми пишаємося тим, що наші ресурси й досвід дають змогу створювати стійку систему реабілітації, яка відповідатиме світовим стандартам і слугуватиме українцям протягом багатьох років.

Про БФ «Пацієнти України»

Створений 2011 року Благодійний фонд «Пацієнти України» – одна з найсильніших і найавторитетніших пацієнтських організацій в Україні. Організація стала рушійною силою для трансформування й розвитку орієнтованої на пацієнта системи охорони здоров'я, що забезпечує українцям змогу користуватися доступними і якісними медичними та супутніми до медичних послугами і ліками з урахуванням найсучасніших світових настанов. Стратегічні напрями діяльності організації – підтримка й розвиток пацієнтів і пацієнтських спільнот, які активні або мають потенціал стати активними учасниками процесу трансформації системи охорони здоров'я; підтримання й розвиток фахівців сфери охорони здоров'я, які вже є або мають потенціал стати драйверами пацієнтоорієнтованих змін у своєму закладі чи у своїй сфері діяльності. Благодійний фонд «Пацієнти України» має багаторічну історію результативної роботи, особливо успішної в складних умовах, таких як COVID-19 і повномасштабне вторгнення. Серед напрямів роботи організації варто згадати такі:

- адвокація впровадження медичної реформи з акцентом на пацієнтоорієнтованому підході;
- підтримування ініціатив у сфері охорони здоров'я, орієнтованих на потреби пацієнтів, зокрема вдосконалення системи державних закупівель лікарських засобів, дерегуляції фармацевтичного сектору, зниження рівня корупції в лікарнях, збільшення видатків державного бюджету на охорону здоров'я;
- мобілізація і посилення спроможності пацієнтської спільноти для належної адвокації прав пацієнтів;
- реагування на основні потреби пацієнтів під час викликів національного рівня, таких як пандемія COVID-19 або повномасштабне вторгнення.

Благодійний фонд «Пацієнти України» ініціював створення Стратегічної дорадчої групи з питань реформування системи охорони здоров'я в Україні, яка розробила Національну стратегію реформування на період 2015–2021 років. Ці кроки стали основою для медичної реформи, яку впроваджують в Україні від 2017 року. Завдяки зусиллям організації у 2015 році в Україні було запроваджено реформу державних закупівель ліків – функції закупівель ліків за кошти державного бюджету передали від МОЗу до міжнародних організацій, що дало змогу побороти корупцію, підвищити прозорість та ефективність використання ресурсів, розширити доступ пацієнтів

до лікування. Фонд також сприяв створенню Національної агенції – ДП «Медичні закупівлі України», яка забезпечує прозорість й економічну ефективність закупівлі медичних препаратів, зменшує пов'язані із цим корупційні ризики.

Благодійний фонд «Пацієнти України» активно працював під час пандемії COVID-19 в Україні. Від березня 2020 року розпочав ініціативу «Об'єднуємося в боротьбі проти коронавірусу», яка поєднала зусилля приватного сектору, волонтерів і медичних закладів. За допомогою цієї ініціативи вдалося зібрати майже 1 мільйон доларів, які використали на забезпечення лікарень по всій Україні численними комплектами життєво важливих засобів індивідуального захисту для лікарів і медичним обладнанням для пацієнтів. Від 2022 року БФ «Пацієнти України» суттєво зростає та розширює сфери діяльності відповідно до викликів повномасштабного вторгнення, зокрема відновлює поруйновані внаслідок війни медичні заклади, забезпечує заклади охорони здоров'я потрібними ліками, медичними виробами й медичним обладнанням, розбудовує систему реабілітації в Україні й адвокатує впровадження медичної реформи.

На сьогодні організація має потужну команду з-понад 60 професіоналів й експертів, спроможних реалізовувати складні ініціативи, об'єднує понад 50 членів, які представляють інтереси 41 громадської організації та опікуються більше ніж 4,5 мільйонами пацієнтів із різними захворюваннями.

1. Аналіз потреб і викликів

Виклики на світовому рівні

У 2017 році Всесвітня організація охорони здоров'я започатковує ініціативу «Реабілітація 2030», яка на сьогодні визначає нові стратегічні підходи до поліпшення доступу до якісних реабілітаційних послуг в усьому світі й зміцнення систем охорони здоров'я для забезпечення реабілітації як ключового елемента універсального охоплення медичними послугами. Ініціатива наголошує на доступності реабілітаційних послуг упродовж життя людини, інтегруванні реабілітації в усі рівні охорони здоров'я і пріоритетності цієї стратегії в розв'язанні проблем охорони здоров'я XXI століття. Досягнення таких результатів можливе лише за допомогою узгоджених і скоординованих усією громадою дій. Пріоритетні напрями діяльності ініціативи: лідерство й політична підтримка реабілітації на різних рівнях (регіональному, національному та світовому), планування й упровадження реабілітації, особливо в межах готовності й реагування на надзвичайні ситуації, поліпшення об'єднання реабілітації із сектором охорони здоров'я та зміцнення міжгалузевих зв'язків, уведення реабілітації в загальне охоплення медичним обслуговуванням, створення комплексних моделей надання реабілітаційних послуг різним групам населення для поступового досягнення справедливого доступу до якісних послуг, розвиток міждисциплінарних робочих ресурсів, які зміцнюють концепцію реабілітації в різних сферах, наприклад освітній, розширення фінансування реабілітації завдяки відповідним механізмам, збір інформації щодо реабілітації для вдосконалення інформаційних систем охорони здоров'я, зокрема даних про реабілітацію на системному рівні й інформацію про функціонування з використанням МКФ, розбудова дослідницького потенціалу та розширення доступності доказової реабілітації, створення й зміцнення багаторівневих мереж і партнерства (рис. 2).

Рис. 2. Десять пріоритетних напрямів стратегії ВООЗ «Реабілітація 2030»

Виклики на національному рівні

За останні кілька років система реабілітації в Україні зробила величезний поступ. У 2017 році завдяки Закону України «Про державні фінансові гарантії медичного обслуговування населення» було створено підґрунтя для трансформації української системи охорони здоров'я, що допомогло впровадити систему універсального медичного покриття базовими реабілітаційними послугами. Закон України «Про реабілітацію в системі охорони здоров'я» та три реабілітаційні пакети в межах Програми державних гарантій медичного обслуговування населення сприяли створенню реабілітаційної мережі й мультидисциплінарних команд загалом. Однак система реабілітації в Україні все ще стикалася із значними викликами й мала потреби в розв'язанні певних проблем. Ескалація російської військової агресії 24 лютого 2022 року поглибила їх і спричинила значне навантаження на систему реабілітації. Прямі наслідки війни призводять до збільшення кількості травмованих пацієнтів, які потребують фізичної реабілітації, турботи про психічне здоров'я, психосоціальної підтримки та доступу до допоміжних засобів. Це ще більше актуалізувало потребу в якісній і комплексній системі реабілітації, яка наразі перебуває під значним тиском.

Недостатня синхронізованість в управлінні послугами з реабілітації та їх координації. За надання реабілітаційних послуг відповідає кілька різних відомств, що зумовлює одночасне функціонування відповідно до українського законодавства системи реабілітації в підпорядкуванні кількох міністерств. Наслідком стає недосконалість реабілітаційного маршруту пацієнта в межах служб і закладів охорони здоров'я, що перебувають у підпорядкуванні різних державних органів й отримують фінансування за різними бюджетними програмами. У підпорядкуванні Міністерства охорони здоров'я України функціонують 23 автономні реабілітаційні центри (14 із них – санаторії), 312 закладів охорони здоров'я комунальної форми власності уклали договори з Національною службою здоров'я на надання реабілітаційних пакетів, 78 навчально-реабілітаційних центрів перебуває в підпорядкуванні Міністерства освіти і науки України, 7 реабілітаційних центрів у підпорядкуванні Міністерства оборони України, 5 центрів соціально-психологічної реабілітації Міністерства у справах ветеранів, 65 санаторних шкіл, 627 інклюзивно-реабілітаційних центрів, 136 реабілітаційних установ різної форми власності, які здійснюють реабілітацію дітей

з інвалідністю за програмою Міністерства соціальної політики України, 10 реабілітаційних центрів Міністерства внутрішніх справ України, 5 санаторіїв Служби безпеки України.

1. **Недостатня доступність реабілітаційних послуг й охопленість ними протягом реабілітаційного континууму** (що, зокрема, не відповідає рекомендаціям стратегії ВООЗ «Реабілітація 2030. Реабілітація в системах охорони здоров'я: керівництво до дії»). В Україні є різні підходи, наприклад реабілітація на основі потреб пацієнта й реабілітація на основі статусу пацієнта. Перший перебуває у відомстві МОЗ України у межах Програми державних гарантій медичного обслуговування населення й підтримує доказову реабілітацію, засновану на потребах. Другий підпорядкований Мінсоцполітики, тож реабілітація відбувається лише після отримання статусу особи з інвалідністю. Іншими критичними чинниками є недостатній розвиток послуг із реабілітації на ключових етапах, таких як відділення реанімації та громада й низька якість та/або недостатність окремих напрямів реабілітації. Це створювало значні прогалини в забезпеченні безперервного континууму реабілітаційної допомоги для пацієнтів.
2. **Відсутність електронної системи документування процесу реабілітації в системі eHealth.** Це не давало змоги документувати процес реабілітації, здійснювати моніторинг й оцінювати його ефективність, обмежувало систематичне та стандартизоване збирання інформації про функціонування пацієнта й реабілітаційні втручання протягом континууму, надання медичної допомоги, що теж важливо для подальшого інформаційного планування реабілітації та ухвалення обґрунтованих управлінських рішень.
3. **Дефіцит кваліфікованих фахівців із реабілітації та брак програм підготовки фахівців із реабілітації окремих професій.** Історичним наслідком радянського підходу до реабілітації було тривале нерозпізнавання фахівців із реабілітації у сфері охорони здоров'я, відсутність регулювання професій фахівців із реабілітації та їх якісної формальної та післядипломної освіти.

- 4. Неоднорідність ЗОЗ за їх кадровим і технічним забезпеченням у межах країни й регіонів.** Це негативно впливало на якість надання послуг, доступність і можливості розширення маршрутів пацієнтів для поліпшення реабілітаційних послуг.
- 5. Забезпечення допоміжними засобами не входило до складу реабілітаційних послуг, що створювало додаткові перешкоди для пацієнтів у відновленні якості життя.**

Усі згадані проблемні питання й виклики були актуальними до широкомасштабного вторгнення, не втрачають актуальності під час війни й залишаються важливими після її завершення. Реагуючи на ці виклики, Посольство Швейцарії в Україні як основний донор підтримало зусилля БФ «Пацієнти України», партнерів і стейкхолдерів для швидкого посилення реабілітації України й реалізації проєкту «Реабілітація травм війни в Україні».

2. Пріоритети й цільова аудиторія ініціативи

Загальна мета ініціативи

Поліпшити реабілітацію для населення України, яке постраждало від наслідків війни, що триває.

Пріоритети ініціативи

Пріоритетним для ініціативи було розв'язати нагальні потреби реабілітації України, підтримати стійкість і можливий розвиток цієї системи в умовах повномасштабного вторгнення. Щоб цього досягнути, треба було поліпшити доступність реабілітації та підвищити якість реабілітаційних послуг, інтегрувати реабілітацію в усі рівні охорони здоров'я, підвищити кваліфікацію надавачів послуг, сформувати реабілітаційну мережу, посилити потенціал закладів вищої освіти й безперервного професійного розвитку, зокрема залучаючи досвідчених міжнародних спеціалістів і національних експертів.

Ініціатива **спрямована** на підтримку розвитку системи реабілітації, що ґрунтується на принципах доказовості, мультидисциплінарного й пацієнтоорієнтованого підходу в межах біопсихосоціального підходу Міжнародної класифікації функціонування, обмеження життєдіяльності та здоров'я.

Ініціатива **підтримала** розвиток процесу надання послуг в усьому континуумі реабілітації, починаючи вже від гострої реабілітації у відділеннях реанімації та стаціонарних умовах, післягострої реабілітації в реабілітаційних відділеннях за участю мультидисциплінарних команд, а також довготривалої реабілітації, зокрема в громадах.

Ініціатива **сприяла** розв'язанню широкого кола проблем і забезпеченню потреб системи реабілітації завдяки узгодженню реабілітаційної політики, зокрема співпраці з основними зацікавленими сторонами, а також за допомогою розроблення

реабілітаційного модуля на основі МКФ у національній електронній системі eHealth з підготовкою потрібних навчальних онлайн-матеріалів для підтримки його впровадження.

Цільові групи

- Цивільне населення (дорослі й діти) та ветерани, які потребують реабілітації, зокрема допоміжних засобів реабілітації, а також особи з ампутаціями, які потребують якісного протезування й належної реабілітації.
- Фахівці з реабілітації та менеджери охорони здоров'я, які відповідають за організацію і надання реабілітаційних послуг.
- Науково-педагогічні працівники (викладачі) закладів вищої освіти, які готують майбутніх фахівців із реабілітації.
- Студенти закладів вищої освіти – майбутні фахівці з реабілітації.
- Родини пацієнтів, які їх підтримують у процесі реабілітації та відновлення.

3. Стейкхолдери

У межах ініціативи «Реабілітація травм війни в Україні» відбувається співпраця зі стейкхолдерами на усіх рівнях – світовому, національному й регіональному. Окрім основних донорів ініціативи – Швейцарського агентства розвитку та співробітництва, представленого Посольством Швейцарії в Україні, Європейського Союзу через Європейську Комісію та Nova Ukraine, було налагоджено співпрацю з іншими міжнародними партнерами, такими як Бюро ВООЗ в Україні, Світовий Банк, Програма розвитку ООН в Україні (ПРООН), Німецьке товариство міжнародного співробітництва (GIZ), Дитячий фонд ООН в Україні (ЮНІСЕФ/UNICEF), Міжнародна організація з міграції (МОМ), Рада міжнародних наукових досліджень та обмінів (IREX), Національний комітет Товариства Червоного Хреста України, Міжнародний комітет Червоного Хреста, Humanity & Inclusion (HI) та іншими. Успіхові в реалізації усіх заходів ініціативи сприяло розвинуте партнерство з організаціями й експертами **національного рівня** – МОЗ України, ОПУ, Мінсоцполітики, НСЗУ (зокрема, Академією НСЗУ), ДП «Електронне здоров'я» та з Радницею – уповноваженою Президента України з питань безбар'єрності в Україні; **громадським сектором національного рівня** (Українською Гельсінською спілкою з прав людини, об'єднанням «Ліга Сильних», ГО «Принцип», Fight for right, незалежним аналітично-освітнім центром «Український центр охорони здоров'я», ГО «Жіночий ветеранський рух» тощо). Ініціатива сприяла розширенню співпраці з **місцевими органами влади**, а для поліпшення й удосконалення реабілітаційної освіти в Україні взаємодіяла із **закладами вищої освіти** та, відповідно, ще одним стейкхолдером національного рівня – Міністерством освіти і науки України. Залученими до проєкту були **реабілітаційні установи, професійні громадські й міжнародні організації**. Щоб координувати зусилля для побудови якісної системи надання реабілітаційних послуг в Україні, упродовж усієї ініціативи відбувалися постійні консультування зацікавлених сторін й моніторинг процесу реалізації заходів.

Такий формат залучення партнерів до ініціативи сприяв координуванню й синергії зусиль, урахуванню потреб зацікавлених сторін, поліпшенню поширення та стійкості результатів, запобіганню дублюванню активностей, зміцненню нетворкінгу партнерів різного рівня, зменшенню ризиків і підвищенню довіри до діяльності.

Зацікавлені сторони

Світовий рівень:

- ВООЗ (через Бюро ВООЗ в Україні);
- міжнародні неурядові організації та гуманітарні організації, що надають реабілітаційні послуги;
- міжнародні донорські організації / партнери з розвитку, що підтримують загальну стратегічну логіку проекту, уже долучилися або готуються долучитися допомогти розширити діяльність проекту.

Національний рівень:

- Міністерство охорони здоров'я України – як головний розробник політики у сфері охорони здоров'я в Україні;
- Національна служба здоров'я України – як єдиний платник за надання медичних послуг, зокрема реабілітаційних; власник центральної бази даних електронної системи охорони здоров'я, яка контролює розвиток електронної системи охорони здоров'я в Україні; власник навчальної платформи «Академія НСЗУ», яка запускає освітні програми для фахівців у сфері охорони здоров'я;
- Міністерство у справах ветеранів України – відповідає за ветеранську політику й додаткову підтримку та послуги, створює паралельні реабілітаційні структури й сприяє фрагментації послуг;
- Міністерство соціальної політики України – відповідає за соціальний захист усіх українців, надає особливу підтримку постраждалому від війни населенню;
- Міністерство освіти і науки України – відповідає за затвердження освітніх стандартів, спрямованих на реалізацію мети й завдань освітньої галузі;
- Офіс Президента України – як наглядовий орган, що сприяє розвитку системи реабілітації в Україні, адвокатує розвиток напрямів фізичної реабілітації та психічного здоров'я;
- українські громадські (професійні) організації – як провайдери реабілітаційних послуг, що підтримують розвиток і вдосконалення реабілітаційних послуг, адвокатують і захищають інтереси професії.

Регіональний рівень:

- регіональні органи влади – як координатори реабілітаційного сектору на місцевому рівні й на рівні територіальних громад;
- реабілітаційні заклади, реабілітаційні команди й адміністрація, які об'єднують фахівців із різним рівнем кваліфікації, компетенцій, клінічних і практичних навичок;
- заклади вищої освіти – університети й викладачі, які готують фахівців із реабілітації.

4. Підходи до реалізації ініціативи

Організаційна структура ініціативи «РТВ» й підходи до її реалізації були багаторівневими та передбачали складну структуру. Основним принципом успішної стратегії інтервенцій для досягнення системних змін були співпраця, консультування й партнерство з багатьма зацікавленими сторонами на різних етапах й рівнях.

Одним із прикладів підтвердження ефективності обраної стратегії залучення провідної національної та міжнародної експертизи, збору даних і ситуаційного й перспективного аналізу, розроблення системних рішень, якісної реалізації запланованих втручань є активна співпраця із МОЗ України в напрацюваннях нормативно-правових актів, реабілітаційних маршрутів пацієнтів, системи електронного документування реабілітаційного процесу. У тісній взаємодії ініціативи із ЗОЗ з урахуванням їх запитів, потреб й прогалин, відбувалося підтримання розвитку їх потенціалу за допомогою надання реабілітаційного обладнання та навчання персоналу (завдяки тренінгам та навчальним програмам, стажуванню, професійним обмінам, супервізії, оглядовим і навчальним візитам у провідні ЗОЗ світу), підтримання центрів досконалості та закладів з високою експертизою в трьох областях України, формування мережі надавачів послуг, зокрема для якісної реабілітації складних і комплексних травм (УСМ, ЧМТ, ампутацій тощо), створення підрозділів із надання допоміжних засобів реабілітації (ДЗР) і їх закупівлі.

Ініціатива надавала перевагу комплексним рішенням, що передбачали трансформації на усіх рівнях, а також крокам, які сприяють стійкості системи реабілітації в майбутньому. Наприклад, підтримка удосконалення формальної освіти фахівців із реабілітації стала важливим кроком у межах такого підходу. Вона передбачала ефективну співпрацю з провідними українськими ЗВО, які володіли потенціалом і спроможністю для поліпшення освітніх програм реабілітаційних спеціальностей (зокрема, «Терапія та реабілітація», спеціалізація «Фізична терапія та ерготерапія») за допомогою розроблення й імплементації навчально-методичних матеріалів освітніх компонентів (дисциплін), підвищення кваліфікації НПП, надання обладнання для навчальних лабораторій. Вагомим внеском ініціативи було підтримання оновлення й розроблення освітніх стандартів, пілотування дуальної форми навчання для спеціальності «Терапія та реабілітація», започаткування першої магістерської програми підготовки ПО.

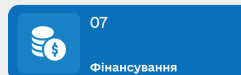
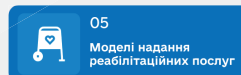
Для ініціативи було важливо розвивати й залучати національну експертизу до розв'язання багатьох питань поряд з упровадженням міжнародного досвіду та стандартів. Такий підхід великою мірою дав змогу сформуванню стратегії і реалізувати певні кроки в розвитку напрямку реабілітації у відділеннях реанімації та інтенсивної терапії (ВРІТ), удосконалювати послуги протезування, підвищити кваліфікацію медичних сестер із реабілітації.

5. Основні результати

РЕЗУЛЬТАТ 1.

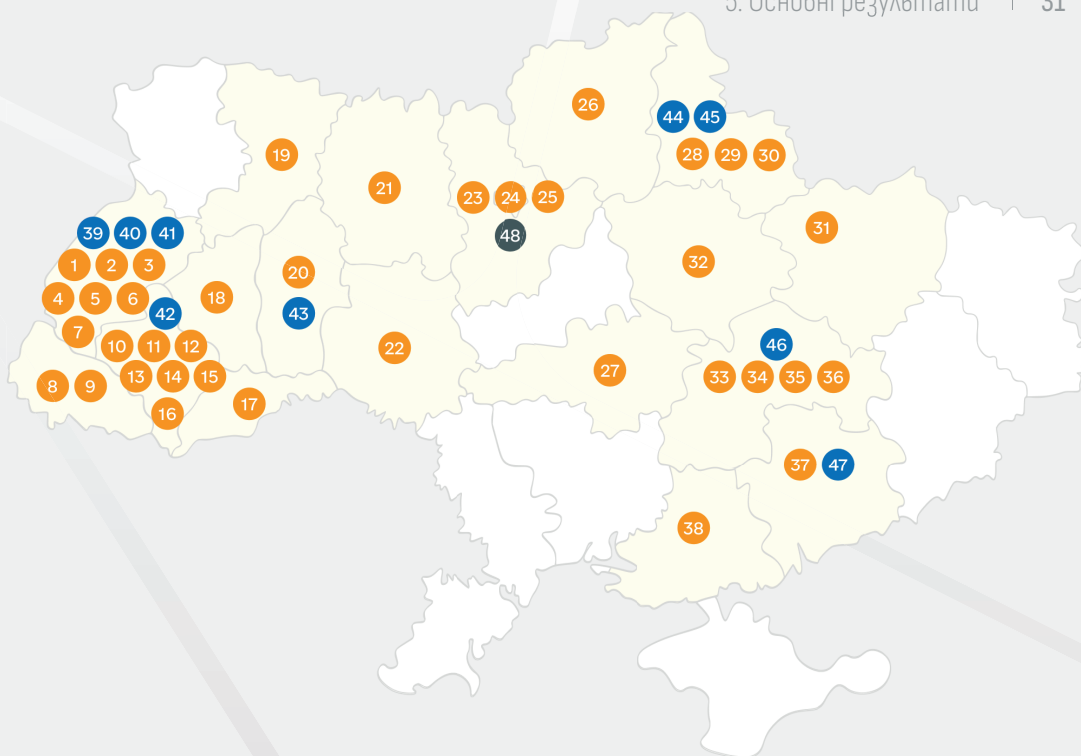
ПОСЛУГИ З РЕАБІЛІТАЦІЇ

Поліпшення доступу до якісних послуг із реабілітації та забезпечення допоміжними засобами реабілітації для цивільних осіб та ветеранів у закладах охорони здоров'я.

Здійснено закупівлю реабілітаційного обладнання й допоміжних засобів реабілітації для закладів-партнерів ініціативи (рис. 3). Усе обладнання було належно встановлено, а персонал пройшов інструктування щодо його використання. Установлення сучасного, відповідного до процесу реабілітації та навчання, обладнання підвищить ефективність процесу відновлення пацієнтів і сприятиме загальному поліпшенню результатів реабілітації та задоволеності пацієнтів.

ЗАКУПІВЛЯ РЕАБІЛІТАЦІЙНОГО ОБЛАДНАННЯ Й ДОПОМІЖНИХ ЗАСОБІВ РЕАБІЛІТАЦІЇ ДЛЯ ЗАКЛАДІВ-ПАРТНЕРІВ

303 / ЗВО / ГОСПІТАЛЬ

1 Відокремлений підрозділ «Лікарня Святого Миколая» КНП Львівське ТМО "Багатoproфільна клінічна лікарня інтенсивних методів лікування та швидкої медичної допомоги"	16 КНП "Центральна міська клінічна лікарня Івано-Франківської міської ради"	32 КНП "Миргородська лікарня інтенсивного лікування" Миргородської міської ради
2 ВП "Лікарня Святого Пантелеймона" КНП "1 ТМО м. Львова"	17 ОКНП "Чернівецька обласна дитяча клінічна лікарня"	33 КП "Слобожанська центральна лікарня" Слобожанської селищної ради
3 ВП «Лікарня святого Луки» КНП 1 ТМО м. Львова	18 КНП "Тернопільська обласна клінічна психоневрологічна лікарня" Тернопільської обласної ради	34 КП "Криворізька міська клінічна лікарня № 2" Криворізької міської ради
4 ВП Поліклініка КНП "1 ТМО м. Львова"	19 КП "Рівненський обласний госпіталь ветеранів війни" Рівненської обласної ради	35 КНП "Міська дитяча клінічна лікарня № 6" Дніпровської міської ради
5 КНП Стрийської міської ради "Стрийська центральна районна лікарня"	20 КП "Хмельницька міська лікарня" Хмельницької міської ради	36 КНП "Міська клінічна лікарня № 16" Дніпровської міської ради
6 КНП Львівської обласної ради "Львівська обласна клінічна психіатрична лікарня"	21 КНП "Житомирська багатoproфільна опорна лікарня" Новогулявської селищної ради	37 КНП "Міська лікарня екстреної та швидкої медичної допомоги" Запорізької міської ради
7 ДНП "Центр комплексної реабілітації "Галичина"	22 КНП "Вінницька обласна клінічна психоневрологічна лікарня ім. акад. О.І. Ющенка" Вінницької обласної ради	38 КНП "Обласна лікарня відновного лікування" Херсонської обласної ради
8 КНП "Рахівська районна лікарня" Рахівської міської ради Закарпатської області	23 КНП "Броварська багатoproфільна клінічна лікарня" територіальних громад Броварського району Київської області	39 Заклад вищої освіти "Український католицький університет"
9 КНП "Обласний клінічний центр нейрохірургії та неврології" Закарпатської обласної ради	24 Національна дитяча спеціалізована лікарня ОХМАТДИТ МОЗ України	40 Львівський державний університет фізичної культури імені Івана Боберського
10 КНП "Обласна клінічна лікарня Івано-Франківської обласної ради"	25 КНП Білоцерківської міської ради "Білоцерківська міська лікарня №2"	41 Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка
11 КНП "Центральна районна лікарня Калуської міської ради Івано-Франківської області"	26 КНП "Чернігівська міська лікарня № 4" Чернігівської міської ради	42 Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника
12 КНП "Косівська центральна районна лікарня" Косівської міської ради	27 КНП "Кіровоградська обласна лікарня" Кіровоградської обласної ради	43 Хмельницький національний університет
13 КНП "Долинська багатoproфільна лікарня" Долинської міської ради Івано-Франківської області	28 КНП "Клінічна лікарня Святого Пантелеймона" Сумської міської ради	44 Сумський державний педагогічний університет імені А.С.Макаренка
14 КНП "Коломийська центральна районна лікарня" Коломийської міської ради	29 КНП "Охтирська центральна районна лікарня" Охтирської міської ради	45 Сумський державний університет
15 КНП "Надвірнянська центральна районна лікарня Надвірнянської міської ради Івано-Франківської області"	30 КНП Сумської обласної ради "Обласна дитяча клінічна лікарня"	46 Дніпровський державний медичний університет
	31 КНП "Лозівське територіально-медичне об'єднання" Лозівської міської ради Харківської області	47 КЗВО "Хортицька національна навчально-реабілітаційна академія" Запорізької обласної ради
		48 Національний військово-медичний клінічний центр "Головний військово-клінічний госпіталь", м. Київ

Рис. 3. Закупівля реабілітаційного обладнання й допоміжних засобів реабілітації для закладів-партнерів

РЕЗУЛЬТАТ 2.**КАДРОВИЙ ПОТЕНЦІАЛ**

2.1. Посилення професійного розвитку фахівців фізичної реабілітації. Надавачі послуг із реабілітації надають якісні, науково обґрунтовані послуги, використовуючи біопсихосоціальний підхід і реабілітаційний модуль на основі МКФ у електронній системі охорони здоров'я

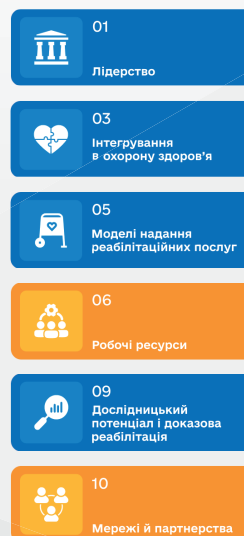
Проведено тренінги й курси за окремими темами для фахівців закладів охорони здоров'я, мультидисциплінарних реабілітаційних команд для підвищення кваліфікації фахівців із реабілітації. Закладено підґрунтя для нових підходів до освіти й підготовки кадрів галузі реабілітації та системних змін у цьому напрямі. Удосконалено й посилено систему реабілітаційної освіти для поліпшення підготовки кадрів в українських університетах (рис. 4).

Безперервний професійний розвиток фахівців**Заходи:**

- > 250** днів офлайнних тренінгів різної тематики;
- 6** онлайнних курсів;
- 3** професійні стажування з реабілітації важких травм;
- 1** гібридний курс з ерготерапії.

Охоплення:

- > 50** мультидисциплінарних реабілітаційних команд;
- > 25 500** слухачів онлайнних курсів;
- > 1200** фахівців;
- > 11 700** сертифікатів.

Неформальна освіта:

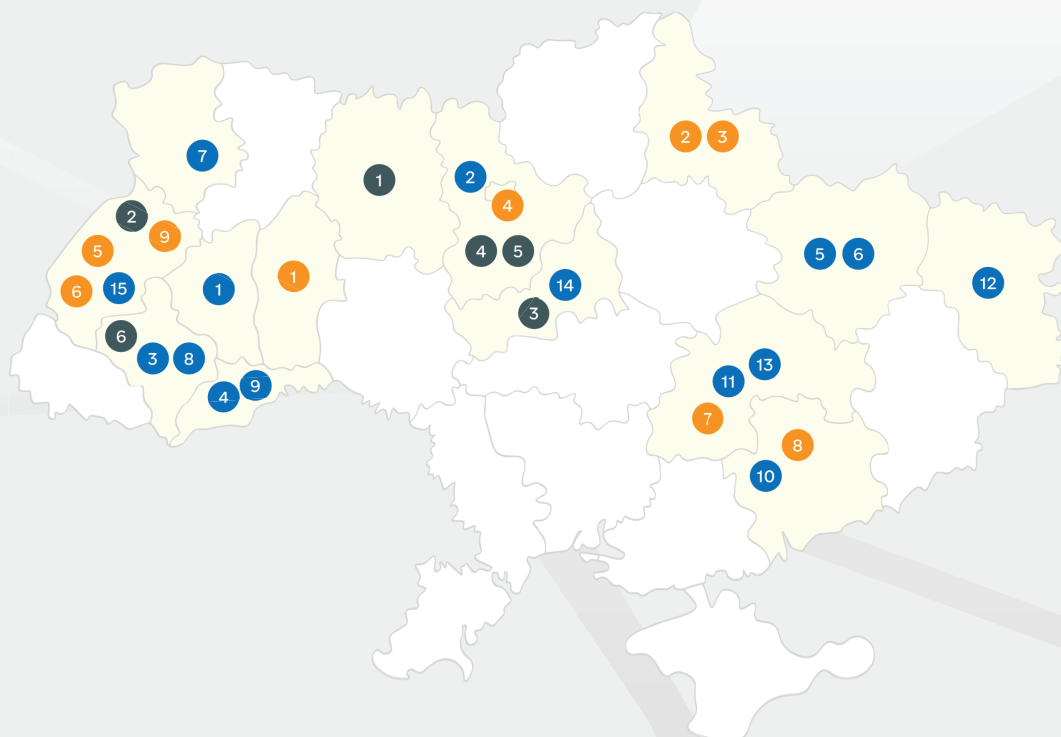
1 навчальна поїздка до Coventry University; 2 навчальні програми з лідерства «Реабілітація. Фізичні терапевти майбутнього»; 1 школа лідерів «Реабілітація. Творчі змін»;	3 онлайніві семінари із застосування МКФ; 1 навчальна онлайнова програма з організації надання реабілітаційних послуг (від колишнього президента Rehabilitation International проф. Christoph Gutenbrunner).

Посилення формальної освіти й підготовка кадрів:

2 дисципліни для освітніх програм підготовки ФТ розроблено й упроваджено у ЗВО; 2 дисципліни для освітніх програм підготовки ЕТ розроблено й упроваджено у ЗВО; 1 дисципліну для освітніх програм підготовки медичних сестер розроблено й упроваджено;	28 викладачів ЗВО залучені до розроблення навчальних дисциплін; > 20 ЗВО впровадили програми з фізичної терапії та ерготерапії; > 20 меморандумів про взаєморозуміння із ЗВО.

Поліпшення інтегрування в охорону здоров'я:

підтримано розроблення програми Fast-Track навчання для досвідчених протезистів-ортезистів; підтримано офіційну акредитацію 14 протезистів-ортезистів відповідно до стандарту; 1 розроблено програму спеціалізації медсестри з реабілітації на післядипломному рівні;	12 медичних закладів залучені до програми супервізійного супроводу з розвитку реабілітаційних відділень; 7 професійних обмінів / практичних семінарів із протезування підтримано в рамках ініціативи.

ПІДПИСАНО МЕМОРАНДУМИ ПРО СПІВПРАЦЮ З ТАКИМИ УНІВЕРСИТЕТАМИ:

- 1 Хмельницький національний університет (дисципліни з ЕТ)
- 2 Сумський державний університет (ФТ, ЕТ)
- 3 Сумський державний педагогічний університет (ФТ, ЕТ)
- 4 Національний університет фізичного виховання і спорту України (ФТ, ЕТ)
- 5 Львівський державний університет фізичної культури імені Івана Боберського (ФТ, ЕТ)
- 6 Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка (ФТ, ЕТ)
- 7 Дніпровський державний медичний університет (ФТ, ЕТ)
- 8 Хортицька національна навчально-реабілітаційна академія (ФТ)
- 9 Український католицький університет (ФТ, ЕТ)

ЗАЗНАЧЕНІ ЗВО ІМПЛЕМЕНТУВАЛИ РОЗРОБЛЕНІ ДИСЦИПЛІНИ ДО СВОЇХ ОСВІТНІХ ПРОГРАМ У 2023/2024 НАВЧАЛЬНОМУ РОЦІ ТА/АБО 2024/2025 НАВЧАЛЬНИХ РОКАХ.

6 МЕДИЧНИХ ЗАКЛАДІВ ВИЩОЇ ТА ФАХОВОЇ ПЕРЕДВИЩОЇ ОСВІТИ, ВИКЛАДАЧІ ЯКИХ У СПІВПРАЦІ З ІНОЗЕМНИМИ ЕКСПЕРТАМИ РОЗРОБИЛИ НАВЧАЛЬНУ ДИСЦИПЛІНУ "МЕДСЕСТРИНСТВО В РЕАБІЛІТАЦІЇ" ТА СИЛАБУС КУРСУ ПІСЛЯДИПЛОМНОЇ СПЕЦІАЛІЗАЦІЇ "МЕДСЕСТРИНСТВО І РЕАБІЛІТАЦІЯ". СЕРЕД ЦИХ ЗАКЛАДІВ НАСТУПНІ:

- 1 Житомирський медичний інститут
- 2 Львівська медична академія імені Андрея Крупинського
- 3 Черкаська медична академія
- 4 Київський міський спеціалізований медичний коледж
- 5 Білоцерківський медичний коледж
- 6 Івано-Франківський національний медичний університет, кафедра фізичної та реабілітаційної медицини

ВПРОВАДЖЕНО ДИСЦИПЛІНИ

- 1 Тернопільський національний медичний університет імені Івана Горбачевського (ФТ і ЕТ)
- 2 Київський університет імені Бориса Грінченка (ЕТ)
- 3 Івано-Франківський національний медичний університет (ФТ, ЕТ)
- 4 Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича (ФТ, ЕТ)
- 5 Національний фармацевтичний університет (ФТ, ЕТ)
- 6 Харківська державна академія фізичної культури (ЕТ)
- 7 Волинський національний університет імені Лесі Українки (ФТ, ЕТ)
- 8 Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника (ФТ, ЕТ)
- 9 Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка (ФТ, ЕТ)
- 10 Хортицька національна навчально-реабілітаційна академія (ФТ)
- 11 Придніпровська державна академія фізичної культури і спорту (ЕТ)
- 12 Луганський національний університет імені Тараса Шевченка (ФТ)
- 13 Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара (ФТ)
- 14 Черкаська медична академія (ФТ)
- 15 Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка (ФТ)

ЗАЗНАЧЕНІ ЗВО ІМПЛЕМЕНТУВАЛИ РОЗРОБЛЕНІ ДИСЦИПЛІНИ ДО СВОЇХ ОСВІТНІХ ПРОГРАМ У 2023/2024 НАВЧАЛЬНОМУ РОЦІ ТА/АБО 2024/2025 НАВЧАЛЬНИХ РОКАХ.

Рис. 4. Імплементация до освітніх програм

Підтримка професійних реабілітаційних організацій:

- 4** нові / оновлені вебсайти для професійних організацій фахівців із реабілітації.

Сприяння нетворкінгу й створенню нових мереж фахівців:

- 4** конгреси й конференції; **> 2000** учасників заходів.
- 3** підтримано міжнародні симпозиуми й місії канадських та американських реконструктивних хірургів;

Залучення фахівців до надання якісних послуг:

- 2590** терапевтичних сесій із терапії мови й мовлення проведено для 24 ветеранів із ЧМТ;
- > 23** пацієнтам із травмами спинного мозку надано допомогу в скеруванні на реабілітацію;
- 12** пацієнтам встановлено функціональні протези верхніх або нижніх кінцівок у межах професійних обмінів / практичних семінарів із протезування;
- 98** підтримано проведення унікальних реконструктивних операцій на обличчі й шиї в межах місії.

2.2. Реабілітаційна мережа Львівської, Івано-Франківської та Закарпатської областей

У межах ініціативи для забезпечення безперервної реабілітації (послідовної і узгодженої реабілітації на усіх етапах від госпіталізації до повернення людини в громаду) пацієнтів підтримано формування реабілітаційної мережі на регіональному рівні в трьох областях. Команди із закладів у регіонах, зокрема мультидисциплінарні реабілітаційні команди й окремі фахівці з реабілітації, взяли участь у комплексних підвищеннях кваліфікації на основі попередньо виконаного оцінювання й аналізу структури, потреб і проблем закладів, які передбачали тренінги, навчальні стажування, супервізію, онлайн-події.

Розвиток послуг із реабілітації та мережі надавачів послуг на реабілітаційних маршрутах:

3 регіони (Львівська, Івано-Франківська й Закарпатська області);

17 мультидисциплінарних команд;

28 подій офлайн;

> 190 взяло участь фахівців.

16 онлайн-подій;

РЕЗУЛЬТАТ 3. ПОЛІТИКА Й АДВОКАЦІЯ

3.1. Поліпшення управління й лідерства в реабілітації завдяки розробленню реабілітаційної політики в Україні

Команда ініціативи спільно з Міністерством охорони здоров'я України, Міністерством соціальної політики України, Бюро Всесвітньої організації охорони здоров'я в Україні й експертною спільнотою фахівців із реабілітації – Всеукраїнським об'єднанням фізичних терапевтів, Українським товариством ерготерапевтів, Українським товариством терапії мови й мовлення, ProtezHub та ін. активно працювала над розробленням потрібного законодавства для успішного функціонування системи реабілітації в Україні. За період реалізації ініціативи проаналізовано законодавство й підготовлено звіт із політики у сфері реабілітації в Україні, розроблено рекомендації щодо вдосконалення українського законодавства про реабілітацію та узгодження політик різних органів державної та місцевої влади для створення цілісної системи медичної реабілітації.

Розроблено понад 60 нормативно-правових актів, законів, стандартів. Усі вони важливі для стандартизації, забезпечення єдиних підходів і вимог, підвищення якості реабілітаційних послуг та сталого розвитку процесу реабілітації в Україні.

> 60 нормативно-правових актів / документів розроблено;

> 40 нормативно-правових актів / документів ухвалено;

>20 нормативно-правових актів / документів – участь у розробленні / внесенні пропозицій / рекомендацій;

1 дорожня карта стосовно розвитку системи інтегрованого догляду й допомоги дітям.

освітні стандарти розроблено:

спеціальність 227 «Терапія та реабілітація» перший (бакалаврський) рівень (спеціалізації ФТ, ЕТ);

спеціальність 227 «Терапія та реабілітація» другий (магістерський) рівень (спеціалізації ФТ, ЕТ, ТММ);

спеціалізації 224.2 «Протезування-ортезування» другий (магістерський) рівень.

Окремі важливі нормативно-правові акти й закони:

- **Наказ** МОЗ України від 16 листопада 2022 року № 2083 «Про затвердження Порядку організації надання реабілітаційної допомоги на реабілітаційних маршрутах»;
- **Наказ** МОЗ України від 21 липня 2023 року № 1338 «Про затвердження Порядку функціонування Кабінетів асистивних технологій»;
- **Наказ** МОЗ України від 31 травня 2023 року № 995 «Про затвердження Примірною таблицею матеріально-технічного оснащення стаціонарних реабілітаційних відділень, підрозділів закладів охорони здоров'я, які надають реабілітаційну допомогу дорослим у післягострому реабілітаційному періоді».
- **Наказ** МОЗ України від 26 липня 2024 № 1309 «Про затвердження Табелею матеріально-технічного оснащення реабілітаційних відділень, підрозділів, закладів охорони здоров'я, які надають реабілітаційну допомогу дітям протягом перших трьох років життя та дітям від трьох років у післягострому реабілітаційному періоді»
- **Постанова** КМУ від 1 грудня 2023 р. № 1285 «Про внесення змін постанови Кабінету Міністрів України від 3 листопада 2021 року № 1268 та постанови № 1462» (щодо залучення соціального працівника до мультидисциплінарної реабілітаційної команди та протезиста-ортезиста)
- **Наказ** МОЗ України від 20 листопада 2024 року № 1946 «Про затвердження переліку рекомендованих інструментів оцінювання функціонування та обмежень життєдіяльності особи»

3.2. Реабілітаційний функціонал на основі МКФ в електронній системі охорони здоров'я

У межах реалізації ініціативи розроблено базовий функціонал документування реабілітаційного процесу за Міжнародною класифікацією функціонування, обмеження життєдіяльності та здоров'я в електронній системі охорони здоров'я. Цей функціонал став доступний для роботи фахівців реабілітаційних команд від червня 2023 року. Він дає змогу цифровізувати результати обстеження пацієнтів, інформацію про процедури, призначення й інші дані про відновлення пацієнтів за МКФ, забезпечує прозорість реабілітаційного процесу та ефективнішу співпрацю між членами мультидисциплінарної команди. Створення цього цифрового інструменту важливе для впровадження в Україні провідних світових стандартів надання реабілітаційної допомоги.

Станом на дату підготовки цього звіту триває робота над розширенням базового реабілітаційного функціоналу в електронній системі охорони здоров'я. Це розширення передбачає реалізацію призначення й видачі допоміжних засобів реабілітації та об'єднання з Єдиною інформаційною системою соціальної сфери Міністерства соціальної політики, упровадження інструментів оцінювання функціонування пацієнта, доповнення процесів реєстру медичних висновків. Завершення робіт заплановано на грудень 2024 року.

3.3. Підвищення видимості й доступності результатів ініціативи

Під час реалізації ініціативи проведено масштабну комунікаційну кампанію, спрямовану на підвищення обізнаності громадськості про результати ініціативи й значення широкого впровадження доказової реабілітації в Україні. Кампанія охопила різні групи населення, зокрема пацієнтів, управлінців і фахівців сфери охорони здоров'я, соціальної та освітньої сфер.

Завдяки публікаціям у соціальних мережах, які поширювалися через офіційні канали ініціативи та її партнерів, було **охоплено понад 2 мільйони осіб**. Висвітлення ініціативи через національні медіа, наприклад телевізійні трансляції, радіопередачі й статті в медіа, досягло аудиторії, що **перевищує 14 мільйонів осіб**.

Важливими елементами комунікаційної кампанії стали зустрічі з ветеранськими організаціями й волонтерами, інформаційно-

просвітницькі заходи для журналістів і створення інформаційних матеріалів – плакатів, флаєрів, серії відео- й фотоматеріалів.

Комунікаційна кампанія сприяла підвищенню рівня обізнаності про сучасну реабілітацію, про зміни в підходах до надання реабілітаційної допомоги в Україні, розширенню доступу до доказових методів реабілітації тощо.

У закладах охорони здоров'я доступнішими стали інформаційні листівки про протезування за державною програмою і про ефективну допротезну реабілітацію. Проведено адвокаційну кампанію, спрямовану на збереження ефективного державного протезно-ортопедичного підприємства «Дніпропротез», яке забезпечує протезами понад 1200 осіб на рік.

> 2 000 000 людей охоплено через соціальні мережі;

> 14 000 000 людей охоплено засобами масової інформації, телевізійними трансляціями на всеукраїнських каналах і радіопередачами;

> 26 000 підписників у соціальних мережах;

> 680 дописів у соціальних мережах;

> 100 публікацій у медіа, телевізійних трансляцій і радіопередач;

2 зустрічі з ветеранськими організаціями й волонтерами;

8 заходів для журналістів.

6. Втручання в межах ініціативи

Закупівля реабілітаційного обладнання й допоміжних засобів реабілітації

Усі закупівлі реабілітаційного обладнання й допоміжних засобів реабілітації, заплановані в межах ініціативи, повністю завершені. Посилено спроможність **ЗОЗ** і 1 військово-клінічного шпиталю надавати високоякісні реабілітаційні послуги, а також спроможність **ЗВО** у підготовці кадрів для реабілітаційного сектору. Усе закуплене обладнання успішно доставлено й встановлено в реабілітаційних відділеннях ЗОЗ і кабінетах доклінічної практики ЗВО, а персонал проінструктований щодо використання цього обладнання.

За підтримки **Швейцарії** потрібним реабілітаційним обладнанням і допоміжними засобами реабілітації було оснащено відділення **26 закладів охорони здоров'я** і кабінети доклінічної практики **8 закладів вищої освіти** на загальну суму **86 720 856 грн** (зокрема, 8,368 млн грн на ДЗР). Загальна кількість придбаного обладнання – 9379 одиниць. Додатково для 2 закладів (**одного ЗОЗ та одного ЗВО в м. Запоріжжі**) Посольство Швейцарії в Україні за технічної підтримки команди ініціативи закупило реабілітаційне обладнання на загальну суму понад **1 319 609 грн** (кількість обладнання – 159 одиниць). За підтримки **Nova Ukraine** було закуплено реабілітаційне обладнання й допоміжні засоби реабілітації для **дев'яти ЗОЗ та 1 військово-клінічного шпиталю** на загальну суму 12517 133 грн. Кількість обладнання – 300 одиниць. За підтримки **Міжнародної організації міграції (МОМ)** для **п'яти ЗОЗ** закуплено 250 од. обладнання на загальну суму **10 499 121 грн**. За підтримки Програми розвитку Організації Об'єднаних Націй (**ПРООН**) один ЗОЗ отримав 337 одиниць обладнання на загальну суму **3 256 221 грн**.

Навчання для зміцнення кадрового потенціалу

Проведено **34 триденні інтенсивні тренінги** з основних принципів міждисциплінарного підходу до надання реабілітаційних послуг для команд партнерських закладів охорони здоров'я. У тренінгах взяли участь понад **50 мультидисциплінарних реабілітаційних команд** із **19 областей** України й понад **415 фахівців**. Тренінги проведені спільно з партнерами ініціативи – Школою реабілітаційної медицини Українського католицького університету й командою Івано-Франківського регіонального центру досконалості Обласної клінічної лікарні Івано-Франківської обласної ради. Фахівці оцінили навчальні

програми як успішні, наголосили на ефективності матеріалу й професіоналізмі тренерів. Навчання допомогло членам команд удосконалити свої знання про міждисциплінарний підхід, поліпшити командну роботу, планування й діагностування, що позитивно вплине на якість реабілітації та результати відновлення пацієнтів.

Організовано понад **50 тематичних тренінгів** від українських провідних експертів за такими напрямками: реабілітаційний менеджмент у разі травми спинного мозку, реабілітаційний менеджмент у разі порушень опорно-рухового апарату, роль медичної сестри в реабілітації, ефективна комунікація, документування процесу надання реабілітаційних послуг, раннє діагностування проблем зі слухом. Кілька тренінгів було проведено іноземними експертами, зокрема групою незалежних лікарів-психіатрів з Ізраїлю – тренінг з лікування тривоги й посттравматичного стресового розладу, американською професоркою Кароль Рот-Абрансон – навчальний тренінг для терапевток мови і мовлення з когнітивно-комунікативної терапії після ЧМТ. Ці навчання сприяли удосконаленню професійних навичок фахівців, упровадженню сучасних доказових підходів до реабілітації та розвитку системи надання реабілітаційної допомоги відповідно до світових стандартів. Навчання пройшли понад **620 фахівців**.

Спільно з проектом українсько-норвезької співпраці в напрямі розвитку реабілітації за підтримки Sunnaas rehabilitation hospital проведено **10 дводенних навчальних майстеркласів** із практичного використання високоінтенсивної ходьби в роботі з неврологічними пацієнтами й пацієнтами після інсульту. Базовий навчальний курс було організовано для 69 фахівців із 13 закладів на базі Білоцерківського реабілітаційного центру. Під час заходів фахівці вчилися визначати показання й протипоказання до залучення пацієнтів до програми, встановлювати інтенсивність тренувань і виявляти біомеханічний складник у порушенні ходьби пацієнтів, опановували методи обстеження пацієнтів і моніторингу ефективності інтервенцій.

Серію тренінгів з аналізу нормотипового рухового розвитку дітей віком від 0 до 18 місяців, аналізу рухів дітей із дитячим церебральним паралічем і підходів до рухової підготовки дітей раннього віку проведено **для фахівців із реабілітації педіатричного профілю**. Навчання містило опанування нових методів оцінювання – шкал і тестів, сучасних підходів у фізичній терапії дітей, аналіз клінічних

випадків, створення індивідуальних реабілітаційних планів. Триетапне навчання завершили **17 фахівців** із різних педіатричних закладів. Окрім цього, з огляду на великий запит від фахівців було додатково організовано тренінги з ранньої реабілітації передчасно народжених і малих дітей, базове навчання з фізичної терапії для дітей віком від 3 років у гострому періоді. Ці тренінги провели фізичні терапевти реабілітаційних центрів Львівської області. Це навчання охопило понад **50 фахівців**.

Проведено **3 професійні стажування** з реабілітації складних травм для мультидисциплінарних реабілітаційних команд на базі реабілітаційного центру в м. Львові. Стажування пройшли реабілітаційні команди з двох закладів – загалом **12 фахівців**. Робота з пацієнтами зі складними травмами, зокрема множинними ампутаціями, переломами, спінальними травмами, черепно-мозковими травмами, опіками тощо, вимагає високого рівня підготовки й спеціалізованих навичок. Протягом двох тижнів фахівці спостерігали за практичною роботою (**job-shadowing**) експертів реабілітаційного центру із цими групами пацієнтів, відпрацьовували практичні навички, аналізували клінічні кейси й обмінювалися досвідом.

У межах розвитку напряму реабілітації у відділеннях реанімації та інтенсивної терапії було проведено **гібридний тренінг** для 24 учасників, який розробили д. **Agnieszka Lewko** (Coventry University, Велика Британія) і консультант із респіраторної фізіотерапії, голова Allied Health Professions **Rachael Moses** (NHS England, Велика Британія). Як наступний етап було організовано **навчальний візит і симуляційний тренінг** для **11 українських фахівців** із реабілітації на базі Coventry University. Українські фахівці відвідали University Hospitals Coventry & Warwickshire (UHCW), Centre for Care Excellence. Основною метою візиту було поглиблення знань, удосконалення практичних навичок і напрацювання підґрунтя для розроблення навчальної програми відповідного освітнього курсу.

У партнерстві з Protez Hub було підтримано кілька ініціатив із **навчання фахівців із протезування / ортезування**. Зокрема, проведено 3 практичні професійні обміни досвідом з іноземними колегами щодо протезування верхніх кінцівок й ерготерапії – у Львові та Швеції, мультидисциплінарний практичний тренінг із тренування ходьби й використання пристроїв для ранньої вертикалізації та мобільності пацієнтів (PPAM Aid) на базі відділення реабілітації Івано-Франківської обласної клінічної

лікарні й Центру протезування «Допомога», професійні обміни з комплексного протезування та реабілітації нижніх кінцівок за участю колег із США й Великої Британії, а також мультидисциплінарний практичний обмін у Німеччині з навчання сучасних методів і технік ампутації та протезування. Навчанням охоплено понад **96 фахівців**. Щонайменше **12 пацієнтам** встановлено функціональні протези верхніх або нижніх кінцівок під час цих навчань із протезування.

Спільною ініціативою БФ «Пацієнти України» й Міністерства соціальної політики України, Міністерства економіки України, Міністерства освіти і науки України, Міністерства охорони здоров'я України та в партнерстві з Дослідницьким відділом МКФ (ICF Research Branch, Швейцарія) проведено **воркшопи з навчання Міжнародної класифікації функціонування, обмеження життєдіяльності та здоров'я** та аспектів її застосування в соціальній сфері, інклюзивній зайнятості й навчанні. Лектором воркшопів була координаторка дослідницького відділу МКФ, національна тренерка з підготовки тренерів в Україні у 2018 році д. **Melissa Selb**. Попередньо пані Селб підтримала МОЗ України в підготовці 75 національних тренерів із МКФ у межах проекту «Підтримка впровадження Міжнародної класифікації функціональних можливостей в Україні» за сприяння Швейцарського агентства розвитку та співробітництва. У межах ініціативи «РТВ» проведено **3 онлайнні воркшопи** у форматі чотириденних тригодинних онлайнних сесій у форматі train-to-trainers. Навчанням було охоплено **45 фахівців**, зокрема представників сфери соціальних послуг, органів центральної та місцевої влади, соціальної та освітньої сфер, сфери зайнятості, інклюзивно-ресурсних центрів, громадських організацій.

Спільно з Академією НСЗУ й експертами з реабілітації розроблено та відкрито **3 освітні онлайнні курси** для навчання фахівців із реабілітації та лікарів:

- «Базові принципи застосування МКФ» – навчальний курс розпочався від травня 2023 року, кількість слухачів – 13533, зокрема 7051 особа отримала сертифікати;
- «Документування процесу надання реабілітаційних послуг на базі МКФ» – навчальний курс розпочався від червня 2023 року, кількість слухачів – 7882 особи, кількість отриманих сертифікатів – 3113;
- «Реабілітація в системі охорони здоров'я» – навчальний курс розпочався від квітня 2024 року, кількість слухачів – 4140, отримали сертифікати 1605 слухачів.

Варто зазначити, що д. **Melissa Selb** погодилася зняти вступне відео для курсу «Базові принципи застосування МКФ». Водночас вступне слово для другого курсу – «Документування процесу надання реабілітаційних послуг на основі МКФ» надали заступниці Міністра охорони здоров'я з питань цифрового розвитку **Марії Карчевич** і технічному офіцеру із питань обмежень життєдіяльності та реабілітації Бюро ВООЗ в Україні **Володимирові Голику**.

Спільно з освітньою платформою «Physiopedia» розроблено й перекладено українською мовою **3 онлайнні курси** про інструменти функціонального оцінювання в нейрореабілітації: «Шкала порушень Американської асоціації травми спинного мозку (ASIA)», «Індекс Бартел для активності повсякденного життя», «Шкала рівнів когнітивного функціонування Ранчо Лос Амігос». Курси було відкрито для навчання українських фахівців восени 2023 року. Станом на дату звіту **763 українські фахівці** одержали сертифікати про успішне завершення курсів, зокрема 234 – за перший курс, 258 – за другий та 271 – за третій.

У межах ініціативи «РТВ» та спільно з Українським товариством ерготерапевтів проведено гібридний навчальний курс для ерготерапевтів-практиків «Ерготерапія травм війни». Навчальний курс тривав 2,5 місяці й складався з 16 онлайнних лекцій і практичної офлайнної частини. Основою курсу стали матеріали навчальних дисциплін з ерготерапії, які розробили викладачі 8 університетів-партнерів ініціативи. На цей курс зголосилося понад 500 фахівців, за результатами відбору навчання пройшли **46 ерготерапевтів**. Навчальний курс отримав високі оцінки від учасників, особливо за його практичну спрямованість й актуальність.

Надано підтримку Міністерству охорони здоров'я України в організації освітніх онлайн-вебінарів для фахівців із реабілітації. Провідні національні й міжнародні експерти з реабілітації провели **6 вебінарів** на актуальні теми про розвиток сучасної системи реабілітації в Україні, нормативно-правової бази надання реабілітаційних послуг, соціальної інтеграції осіб із порушеннями комунікації, надання допоміжних засобів реабілітації та інші, на які надійшло понад 3000 запитів від фахівців.

Сертифікація та освіта у сфері фізичної терапії, ерготерапії, протезування-ортезування, медсестринства

Важливі кроки зроблено **в напрямі системного розвитку галузі протезування-ортезування** в Україні. Ініціатива «РТВ» підтримала спільну діяльність Protez Hub, Міністерства соціальної політики

України, Міністерства охорони здоров'я України, представників ISPO (The International Society for Prosthetics and Orthotics / Міжнародної спілки протезування та ортезування) й ABC (American Board for Certification in Orthotics, Prosthetics and Pedorthics / Американської сертифікаційної ради протезування, ортезування та педортики) з розроблення професійного стандарту «Протезист-ортезист». Стандарт успішно затвердило й ввело в дію Національне агентство кваліфікацій України. Крім цього, було підтримано створення програми інтенсивного навчання (Fask-Track) для досвідчених фахівців напряму протезування-ортезування й розроблено теоретичні та практичні іспити для підтвердження їх кваліфікації. Перші **14 фахівців** із протезування-ортезування були офіційно сертифіковані відповідно до вимог професійного стандарту «Протезист-ортезист». Три українські заклади вищої освіти (Львівський національний медичний університет імені Данила Галицького, Національний університет охорони здоров'я України імені П. Л. Шупика й Харківський національний медичний університет) упровадили магістерську програму з протезування й ортезування для підготовки нових фахівців для цієї галузі.

У межах ініціативи «РТВ» розроблено, **презентовано й імплементовано 4 навчальні дисципліни**: «Професійне мислення ерготерапевта», «Ерготерапія осіб з травмами війни», «Доказово-інформована практика та клінічне мислення у фізичній терапії», «Фізична терапія травми війни». Над розробленням дисциплін із фізичної терапії працювали професори із 7 українських університетів під супервізією міжнародних експертів – **д. John Hammond** (Canterbury Christ Church, Велика Британія) та **д. Cheryl Whiting** (Велика Британія). Наразі ці дисципліни впроваджено в освітні програми **17 університетів**. Над розробленням дисциплін з ерготерапії працювали науково-педагогічні працівники з 8 університетів під супервізією міжнародних експертів – **Olga Mangusheva** (University of Indianapolis, USA), **Maria Kapanadze** (ENOTHE, Escola Universitària d'Infermeria i Teràpia Ocupacional de Terrassa, Spain), **Liliya Todorova** (University of Ruse, Bulgaria). Наразі дисципліни впроваджено в освітні програми **19 університетів**. На основі матеріалів розроблених дисциплін з ерготерапії проведено гібридний тренінг «Ерготерапія травм війни» для 46 ерготерапевтів-практиків.

Університети, які підписали меморандуми про співпрацю в межах розроблення дисциплін:

1. Хмельницький національний університет (дисципліни з ЕТ);
2. Сумський державний університет (ФТ, ЕТ);

3. Сумський державний педагогічний університет імені А. С. Макаренка (ФТ, ЕТ);
4. Національний університет фізичного виховання і спорту України (ФТ, ЕТ);
5. Львівський державний університет фізичної культури імені Івана Боберського (ФТ, ЕТ);
6. Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка (ФТ, ЕТ);
7. Дніпровський державний медичний університет (ФТ, ЕТ);
8. КЗВО «Хортицька національна навчально-реабілітаційна академія» Запорізької обласної ради (ФТ);
9. Український католицький університет (ФТ, ЕТ).

Зазначені ЗВО імплементували розроблені дисципліни до своїх освітніх програм у 2023/2024 навчальному році та/або 2024/2025 навчальному році.

Університети, які підписали меморандуми про співпрацю для впровадження дисциплін й імплементували розроблені дисципліни до своїх освітніх програм у 2024/2025 навчальному році:

1. Тернопільський національний медичний університет імені Івана Горбачевського (ФТ і ЕТ);
2. Київський столичний університет імені Бориса Грінченка (ЕТ);
3. Івано-Франківський національний медичний університет (ФТ, ЕТ);
4. Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича (ФТ, ЕТ);
5. Національний фармацевтичний університет (ФТ, ЕТ);
6. Харківська державна академія фізичної культури (ЕТ);
7. Волинський національний університет імені Лесі Українки (ФТ, ЕТ);
8. Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника (ФТ, ЕТ);
9. Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка (ЕТ);
10. КЗВО «Хортицька національна навчально-реабілітаційна академія» Запорізької обласної ради (ЕТ);
11. Придніпровська державна академія фізичної культури і спорту (ЕТ);
12. ДЗ «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка» (ФТ);
13. Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара (ФТ);
14. Черкаська медична академія (ФТ);
15. Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка (ФТ).

Спільно з професійними товариствами – Українським товариством ерготерапії та Всеукраїнським об'єднанням фізичних терапевтів розроблено **рекомендовані переліки дисциплін** для програм підготовки фахівців з ерготерапії та фізичної терапії.

У межах ініціативи спільно з проектом українсько-норвезької співпраці в напрямі розвитку реабілітації було визначено **6 закладів вищої та фахової передвищої освіти**, викладачі яких разом з іноземними експертами розробили навчальну дисципліну «Медсестринство в реабілітації» та силабус курсу післядипломної спеціалізації «Медсестринство і реабілітація». Серед цих закладів такі:

1. Житомирський медичний інститут Житомирської обласної ради;
2. КЗВО Львівської обласної ради “Львівська медична академія ім. А. Крупинського”;
3. Черкаська медична академія;
4. ЗФПО «Київський міський медичний фаховий коледж»;
5. КЗ Київської обласної ради «Білоцерківський медичний фаховий коледж»;
6. Івано-Франківський національний медичний університет.

Зміцнення потенціалу, лідерства фахівців із реабілітації та професійних організацій для надання якісних послуг

Ініціатива «РТВ» спрямована на розвиток професійних спільнот і спільне впровадження змін відповідно до їхніх запитів. У межах цього напрямку за підтримки ініціативи було **оновлено вебсторінки для професійних організацій**, зокрема Українського товариства ерготерапевтів, Всеукраїнського об'єднання фізичних терапевтів, створено нові вебсайти для Українського товариства терапії мови й мовлення та Фонду досліджень наук про здоров'я. Створені вебсайти стали платформою для активного навчання й обміну досвідом фахівців і сприяють зростанню їх професійної спроможності.

Ініціатива «РТВ» підтримала Українське товариство терапії мови й мовлення (УТТММ) щодо **пілотної програми терапії когнітивних і комунікативних розладів** у ветеранів із ЧМТ різного ступеня тяжкості, контузій та з посттравматичним стресовим розладом (ПТСР). До проведення терапевтичних сесій залучено 16 експертів із терапії мови й мовлення, які працювали під супервізією засновниці та Голови правління УТТММ д. Оксани Ляльки. На дату підготовки звіту проведено вже понад **2590 терапевтичних сесій**

із 24 пацієнтами. Завдяки проведеній терапії в пацієнтів поліпшуються мовні й когнітивні функції, що важливо для успішного адаптування до повсякденного життя, професійної діяльності та поліпшення якості життя загалом. Успіхи пацієнтів демонструють ефективність терапевтичних втручань і підкреслюють важливість інтегрування терапії в програми реабілітації ветеранів в Україні на національному рівні.

Проведення нетворкінгових заходів – надзвичайно важливий підхід до об'єднання професійних спільнот, обміну досвідом і пошуку рішень щодо актуальних викликів сьогодення. Тож у межах ініціативи «РТВ» було організовано масштабні події, серед яких такі:

- **I Всеукраїнський конгрес із фізичної терапії «Ресурси, здобутки та потенціал в умовах війни»** – отримано понад 1000 заявок на участь, відібрано лише 316 учасників. У заході взяли участь понад 50 українських й іноземних спікерів, які представили сучасні підходи до фізичної терапії;
- **II Всеукраїнський конгрес із фізичної терапії «Виклики, досягнення та потенціал в умовах війни»** об'єднав 314 учасників, які мали можливість ознайомитися з презентаціями й майстеркласами від 70 національних і міжнародних експертів;
- **I Національний конгрес із мультидисциплінарної реабілітації «Формування стратегії роботи в умовах війни»** – у ньому взяли участь 326 фахівців із різних напрямів реабілітації, що сприяло міждисциплінарній співпраці;
- **I Всеукраїнська конференція з реабілітації в педіатрії** зібрала понад 70 фахівців для обговорення особливостей реабілітації дітей.

Такі заходи дуже вдало сприятимуть професійному зростанню фахівців, стають платформою для налагодження партнерства, обміну передовими практиками й посилення міждисциплінарної співпраці, що надзвичайно важливо в сучасних умовах.

Проведення двох **шкіл лідерства «Реабілітація. Фізичні терапевти майбутнього»** в межах ініціативи «РТВ» стало важливим кроком у підготовці нового покоління лідерів у сфері фізичної терапії. У навчальних заходах загалом взяли участь **47 учасників**. Заходи відбулися за сприяння Програми розвитку Організації Об'єднаних Націй (ПРООН), Європейського Союзу у межах проєкту «EU4Recovery – Empowering communities in Ukraine». Додатковим партнером ініціативи виступив Інститут вертебрології та реабілітації.

Школа лідерів «Реабілітація. Творці змін» об'єднала **21 учасника** з різних сфер – системи охорони здоров'я, освіти, громадськості й стала платформою для розвитку управлінських навичок і формування лідерства у сфері реабілітації. Навчальну програму розробив та провів БФ «Пацієнти України» в партнерстві з Києво-Могиллянською бізнес-школою за підтримки Всеукраїнського об'єднання фізичних терапевтів.

Спільно з проектом Still Strong й Обласною клінічною лікарнею Івано-Франківської обласної ради ініціатива «РТВ» успішно підтримала проведення **трьох місій канадських та американських реконструктивних хірургів Face the Future Ukraine**, під час яких пройшли II, III та IV Міжнародні симпозиуми з реконструктивної хірургії військової травми голови та шиї для хірургів і медичних сестер з усієї України. Симпозиуми об'єднали понад **390 лікарів і 630 медичних сестер**, які поглибили свої знання про специфіку хірургії та догляду за пацієнтами з важкими травмами голови й шиї, обмінялися досвідом, ознайомилися із сучасними дослідженнями, методиками та найсучаснішими практиками в реконструктивній хірургії.

Також у межах згаданих місій було проведено **98 унікальних реконструктивних операцій ветеранам із важкими травмами обличчя й шиї**. Команда з-понад 15 міжнародних фахівців, серед яких реконструктивні хірурги, окулісти, пластичні хірурги, оториноларингологи, онкологи, анестезіологи та медсестри, відвідали Україну, щоб поділитися досвідом й провести ці унікальні операції.

Ініціатива «РТВ» підтримала Міністерство охорони здоров'я України **в координації та скеруванні на реабілітацію** важкопоранених пацієнтів із травмами спинного мозку до спеціалізованих закладів охорони здоров'я. За час реалізації цього пілотного проекту **23 пацієнтам** надано потрібну допомогу й консультування.

Дванадцять закладів охорони здоров'я отримали **супервізійну підтримку** для розвитку їх спроможностей надавати реабілітаційні послуги населенню. Ця інтервенція, зокрема, передбачала моніторингові візити для оцінювання поточного стану організації реабілітаційного процесу в закладах, надання рекомендацій і консультування для поліпшення функціонування відділень, забезпечення супроводу мультидисциплінарних команд у розв'язанні практичних питань й аналізі складних клінічних кейсів. Додатково проведено навчальні тренінги з документування реабілітаційного процесу.

У співпраці з ГО «Рух ЧЕСНО» й за підтримки Світового банку дослідження досвіду пацієнтів в отриманні послуг з реабілітації у рамках якого **відбулися візити до 15 закладів охорони здоров'я**. Серед ключових завдань цієї активності були аналіз досвіду пацієнтів щодо отримання реабілітаційних послуг у стаціонарних й амбулаторних умовах, оцінювання відповідності послуг у закладах охорони здоров'я умовам, визначених договорами між закладами й НСЗУ, виявлення основних викликів і проблемних аспектів у наданні медичних послуг із реабілітації з погляду пацієнтів та розроблення рекомендації для головних стейкхолдерів.

Розвиток реабілітаційної мережі в пілотних областях

Реалізовано пілотний проєкт з удосконалення реабілітаційної мережі на рівні окремих регіонів, зокрема Львівської, Івано-Франківської та Закарпатської областей, у співпраці із центрами досконалості й закладами, що мають високий рівень експертизи. Це стало важливим етапом у зміцненні реабілітаційної системи в Україні. Загальні результати за цим напрямом:

- В Івано-Франківській області було проведено **23 заходи**: 8 онлайн-семініарів і тренінгів, 15 очних навчальних заходів та стажувань. Учасниками були мультидисциплінарні реабілітаційні команди й окремі фахівці, зокрема фізичні терапевти з 5 лікарень області. Загалом у тренінгах і стажуваннях взяли участь **70 фахівців**.
- У Львівській області організовано **13 заходів**: 3 онлайн-семінари й тренінги, 10 очних навчальних заходів і стажувань. Учасниками були мультидисциплінарні реабілітаційні команди й окремі фахівці, зокрема фізичні терапевти, із 6 лікарень області. Загалом у тренінгах і стажуваннях взяли участь **60 фахівців**.
- У Закарпатській області організовано **8 заходів**: 5 онлайн-семініарів і тренінгів, 3 очні навчальні заходи й стажування. Учасниками стали мультидисциплінарні реабілітаційні команди й окремі фахівці, зокрема фізичні терапевти, із 5 лікарень області. Загалом у тренінгах і стажуваннях взяли участь **65 фахівців**.

Заходи сприяли підвищенню професійного рівня мультидисциплінарних команд і розвитку реабілітаційних послуг, що поліпшило надання якісної медичної допомоги на регіональному рівні.

Втручання для поліпшення управління й лідерства у сфері фізичної реабілітації

Експерти ініціативи в координації з головними стейкхолдерами сфери реабілітації – Міністерством охорони здоров'я України, Міністерством соціальної політики України, Офісом Президента України, Бюро ВООЗ в Україні активно долучилися до вдосконалення правового регулювання реабілітації. На початку ініціативи спільно з Українським центром охорони здоров'я проведено юридичний аналіз чинного законодавства у сфері реабілітації. За результатами аналізу надано рекомендації щодо його вдосконалення й запропоновано механізми узгодження політик різних органів державної влади та місцевого самоврядування. Розроблено нормативно-правові акти й документи, які враховують потреби пацієнтів і фахівців мультидисциплінарних команд, міжнародні стандарти й практики та адаптовані до національного контексту.

За період реалізації ініціативи було розроблено понад 60 нормативно-правових актів і документів, з них понад 40 ухвалили центральні виконавчі органи влади. Ключові нормативно-правові акти та документи визначають пріоритетні напрями розвитку реабілітаційної системи в Україні, спрямовані на її швидке реагування та адаптацію до нових викликів на фоні повномасштабного вторгнення. Вони охоплюють питання організації реабілітаційної допомоги на реабілітаційних маршрутах, створення й функціонування кабінетів асистивних технологій, забезпечення реабілітаційних відділень сучасним матеріально-технічним оснащенням тощо. Особлива увага була приділена впровадженню реабілітаційного модуля в електронну систему охорони здоров'я (ЕОЗ) і використанню інструментів для оцінювання функціонального стану пацієнтів.

Нормативно-правові акти також спрямовані на підвищення стандартів післядипломної підготовки фахівців у сфері реабілітації, залучення соціальних працівників і протезистів-ортезистів у мультидисциплінарні реабілітаційні команди, розширення доступності та поліпшення якості реабілітаційних послуг як для дорослих, так і для дітей.

Розроблено й оновлено **стандарти** вищої освіти зі спеціальності 227 «Терапія та реабілітація» за спеціалізаціями «Фізична терапія», «Ерготерапія», «Терапія мови й мовлення» й спеціалізації 224.2 «Протезування-ортезування».

Підтримано роботу експертів над проектами протоколів надання реабілітаційної допомоги за різних станів.

У партнерстві з головними стейкхолдерами системи охорони здоров'я **проведено стратегічну сесію з розроблення дорожньої карти розвитку інтегрованої системи надання медичної допомоги дітям.**

7. Підсумки

Ініціатива «Реабілітація травм війни» спрямована на розв'язання нагальних потреб реабілітації України, зокрема підтримання стійкості й можливого розвитку цієї системи в умовах повномасштабного вторгнення. Водночас інтервенції ініціативи також відповідали логіці стратегії Всесвітньої організації охорони здоров'я «Реабілітація 2030» і відбувалися в зазначених у ній пріоритетних напрямках. Це забезпечило **системний характер змін, оскільки підтримує ухвалений державою вектор розвитку реабілітації** (що передбачено в Стратегії співробітництва ВООЗ із Україною на період до 2030 року) та **закладення підґрунтя для подальшого, зокрема повоєнного, розвитку системи реабілітації** України відповідно до світових стандартів.

Успішності ініціативи «РТВ» сприяли застосування серій втручань для одночасного розв'язання проблеми чи виклику на різних рівнях. Ретельний аналіз ситуацій, використання національного й міжнародного досвіду, залучення провідних галузевих експертів підсилювали **впровадження комплексних заходів із високим потенціалом для масштабування й імплементації на різних рівнях**. Зокрема, це підтверджено успішною реалізацією пілотного проекту з удосконалення реабілітаційної мережі на рівні окремих регіонів. Наприклад, у Івано-Франківській області пілотний проєкт підтримував надкластерну лікарню, яку МОЗ України визначило мультидисциплінарним реабілітаційним центром досконалості у професійному розвитку її реабілітаційної команди, проведенні навчань команд із п'яти відібраних у процесі вивчення спроможності закладів області лікарень, залученні обласного ДОЗ та інших стейкхолдерів до подій, комунікації та інформатизації щодо реабілітаційних потреб населення й планів і потреб надавачів реабілітаційних послуг. За час пілотування було вивчено організацію надання реабілітаційних послуг у лікарнях області, на основі аналізу даних визначено професійні й освітні потреби фахівців і членів МДРК відібраних лікарень, проведено багато освітніх заходів (онлайнових і офлайнних навчань, супервізії, навчальних візитів, стажувань, обмінів досвідом), залучено фахівців до професійних подій (шкіл лідерства, конгресів, конференцій, стратегічних сесій тощо). Результатом цього було 1) значне зростання експертизи центру досконалості в наданні послуг і в підвищенні кваліфікації інших; 2) зростання ролі центру досконалості як структури,

що об'єднує інформацію про реабілітаційну мережу області й підтримує її розвиток, сприяє удосконаленню маршрутизації пацієнта; 3) формування спроможності й поліпшення якості надання доказово-інформованої практики та ведення складних станів здоров'я (УСМ, ЧМТ, ампутації, пацієнти в критичному стані тощо); 4) налагодження тісної співпраці між надавачами послуг із реабілітації в області; 5) розуміння усіма залученими ЗОЗ потреби не лише поліпшувати надання послуг із реабілітації в межах своєї команди, а й підтримувати на цьому шляху заклади своєї громади, щоб забезпечити безперервність реабілітації пацієнтів на всіх етапах.

Ініціатива «РТВ» впродовж усього періоду була орієнтована на залучення широкого кола зацікавлених сторін (табл. 1). Активний діалог зі стейкхолдерами, **зміцнення мереж і партнерств із зацікавленими сторонами** дає змогу підвищити синхронізованість в управлінні й координації та водночас **поглиблює значення міждисциплінарних підходів і взаємодій для пришвидшення якісних змін і подальшої трансформації системи реабілітації** України. Завдяки такій співпраці, проєкт «РТВ», завданнями якого спочатку були швидке реагування на потреби сфери охорони здоров'я й населення в реабілітації та забезпечення термінової стійкості системі реабілітації, трансформувався в парасолькову ініціативу, яка підтримує і сприяє удосконаленню стратегії розвитку системи реабілітації в Україні, допомагає координувати партнерські зусилля, об'єднує значну національну професійну експертизу й залучена до планування інтервенцій на різних рівнях різними партнерами, дає змогу адаптувати підходи до місцевого контексту, забезпечуючи гнучкість у впровадженні рішень, створює основу для сталості й масштабування результатів, а також унікальну платформу для об'єднання ресурсів і зусиль різних організацій, що підвищує ефективність використання ресурсів і допомагає уникати дублювання діяльності. **Системним змінам на національному рівні** сприятиме створений реабілітаційний модуль і диджиталізація реабілітаційних процесів в електронній системі охорони здоров'я. Вибір на користь таких **інноваційних підходів пришвидшить збір інформації про реабілітацію, використання МКФ, удосконалення інформаційних систем охорони здоров'я**. Індивідуальний план реабілітації, інформацію про медичні втручання, результати обстежень, маніпуляцій тощо з упровадженням цього функціоналу тепер повністю вносять в електронну систему охорони здоров'я фахівці мультидисциплінарної реабілітаційної команди. Усі дані про стан здоров'я та одужання пацієнтів зберігаються в єдиному місці – електронній медичній картці. Усе це не лише відповідь

на розв'язання національного питання про електронну систему документування процесу реабілітації в системі eHealth, а й важливі кроки для зростання охоплення реабілітаційним обслуговуванням, досягнення справедливого доступу до якісних послуг і збір даних, що надалі допомагатимуть удосконалювати систему й ухвалювати науково обґрунтовані управлінські рішення.

Ініціатива використала свої сильні сторони – адаптивність і гнучкість та запропонувала актуальні рішення для посилення спроможностей закладів реагувати на надзвичайні ситуації, зокрема надавати якісні послуги з реабілітації після військової травми. **Посилення технічної та матеріальної спроможності закладів** у наданні реабілітаційних послуг пацієнтам завдяки забезпеченню потрібним реабілітаційним обладнанням, а також **розширення доступу пацієнтів до допоміжних реабілітаційних технологій** на ранніх стадіях реабілітації є **негайною відповіддю на збільшення кількості осіб, які потребують допомоги, і дотримання прав пацієнтів на реабілітацію відповідно до світових стандартів.**

На цьому етапі реалізації ініціативи вже можна виокремити важливий прямий ефект втручання, реалізованих на різних рівнях, – **розвиток формальної та безперервної, тобто професійної, реабілітаційної освіти.** Цьому сприяли напрацювання освітніх стандартів і програм підготовки фахівців із реабілітації окремих професій (**ФТ, ЕТ, ТММ, ПО**), посилення фаховості й компетентності професійної громади, поліпшення **доступу до доказової реабілітації** спеціалістів за допомогою освітніх і навчальних заходів, організованих у межах «РТВ». Це і базові тренінги в Українському католицькому університеті, і спеціальні тематичні тренінги, які проводили провідні фахівці галузі, і професійні обмінні місії для протезистів / ортезистів та ерготерапевтів, і нетворкінгові заходи тощо. Ідеться також про онлайнове навчання, розроблене для підтримання нормативних змін і впровадження реабілітаційної ЕСОЗ, яке сприяло поглибленню розуміння МКФ та документуванню реабілітаційного процесу, використання інструментів оцінювання пацієнтів після інсульту, черепно-мозкової травми й травми спинного мозку. Розроблення навчальних дисциплін і їх упровадження в університетах України – теж прямий результат інтервенцій ініціативи. Упровадження цих дисциплін у навчальний процес підготовки студентів зі спеціальностей «Фізична терапія» та «Ерготерапія» підвищує якість їх освіти й готує їх у складі мультидисциплінарних реабілітаційних команд до роботи з пораненими. Симуляційні кімнати, обладнані у закладах вищої освіти, дають змогу ефективніше навчати студентів – майбутніх фахівців у галузі реабілітації. Посилення

спроможності закладів вищої освіти готувати висококваліфікованих фахівців і визнання місії ЗВО в розвитку системи реабілітації України – **довготривалий і стійкий ефект ініціативи. Очевидно, можна буде очікувати подальшого нарощення потенціалу ЗВО й утворення особливих освітніх і дослідницьких екосистем, сприятливих для розвитку фахівців і майбутніх лідерів галузі.**

Ключову цінність «РТВ» становить орієнтованість на пацієнта, **реалізація інтервенцій на різних рівнях і різної швидкодії для збереження балансу між негайними потребами пацієнтів України і їх запитами в майбутньому.** Швидким ефектом інтервенцій проекту можна вважати те, що фахівці Українського товариства терапії мови і мовлення консультують із терапії комунікативних розладів ветеранів, які постраждали внаслідок черепно-мозкових травм і контузій. Завдяки цій терапії пацієнти мають змогу скоригувати функції мовлення, ковтання й голосу, спричинені травмами, і вже сьогодні поліпшити якість свого життя. Підтримання проведення **унікальних реконструктивних операцій ветеранам із важкими травмами обличчя й шиї, підтримання скерування на реабілітацію** важкопоранених пацієнтів із травмами спинного мозку до спеціалізованих закладів охорони здоров'я засвідчують спроможність ініціативи використовувати нагромаджені на національному й регіональному рівні ефекти для досягнення безпосередніх змін на мікрорівні.

Таблиця 1

Партнерство в межах ініціативи «Реабілітація травм війни в Україні»

Подія	Організатори	Донори	Партнери
I Всеукраїнський конгрес з фізичної терапії: Ресурси, здобутки та потенціал в умовах війни (29–30 вересня 2023 р., Івано-Франківськ)	БФ «Пацієнти України», ГО «Всеукраїнське об'єднання фізичних терапевтів»	Посольство Швейцарії в Україні, Європейський Союз та Nova Ukraine	Міжнародний Комітет Червоного Хреста, Physiopedia, Humanity and Inclusion, ГО «Українське товариство терапії мови і мовлення», Protez Hub, ГО «Українське товариство фізичної та реабілітаційної медицини», ГО «Українське товариство ерготерапевтів», ТОВ «Інститут вертебрології та реабілітації», КНП «Обласна клінічна лікарня Івано-Франківської обласна рада»
II Всеукраїнський конгрес з фізичної терапії: Виклики, досягнення та потенціал в умовах війни (6–8 вересня 2024 р., Львів)	БФ «Пацієнти України», ГО «Всеукраїнське об'єднання фізичних терапевтів»	Посольство Швейцарії в Україні, Європейський Союз, Nova Ukraine, Всесвітня організація охорони здоров'я (ВООЗ), UK AID, Міжнародний комітет Червоного Хреста (ICRC), Програма розвитку ООН (UNDP), Товариство Червоного Хреста України, БФ «Запорук», Soletterre, Handicap International	ГО «Українське Товариство Терапії Мови і Мовлення», ГО «Українське товариство ерготерапевтів», Protez Hub, Всеукраїнське об'єднання протезистів-ортезистів, ТОВ «Інститут вертебрології та реабілітації», Poland Foundation for Active Rehabilitation, ГО «Всеукраїнське об'єднання осіб з інвалідністю «Група активної реабілітації», проект україно-норвезької співпраці Sunnaas sykehus, Physiopedia, Médecins Sans Frontières (MSF) / Лікарі без кордонів, Coventry University, Italian Agency for Development Cooperation (AICS), Львівський перинатальний центр, Львівська обласна військова (державна) адміністрація
I Всеукраїнська конференція з реабілітації в негіатрії (2 березня 2024 р., Київ)	БФ «Пацієнти України», ГО «Всеукраїнське об'єднання фізичних терапевтів», НДСЛ Охматдит МОЗ України	Посольство Швейцарії в Україні, Європейський Союз та Nova Ukraine, проект українсько-норвезької співпраці в напрямку розвитку реабілітації за підтримки Sunnaas Rehabilitation Hospital	Дитячий фонд ООН (UNICEF Ukraine) та Бюро ВООЗ в Україні (World Health Organization Ukraine)

<p>I Національний конгрес з мульти-дисциплінарної реабілітації: Формування стратегії роботи в умовах війни (24–25 листопада 2023 р., Львів)</p>	<p>БФ «Пацієнти України», ГО «Всеукраїнське об'єднання фізичних терапевтів», ГО «Українське товариство ерготерапевтів», ГО «Українське товариство терапії мови і мовлення», Protez Hub, ГО «Українське товариство фізичної та реабілітаційної медицини»</p>	<p>Посольство Швейцарії в Україні, Європейський Союз та Nova Ukraine</p>	<p>Glorium Advance, ГО «Говори», Imperial College London, Fundacja Aktywnej Rehabilitacji, проєкт українсько-норвезької співпраці в напрямку розвитку реабілітації за підтримки Sunnaas Rehabilitation Hospital та ГО «Всеукраїнське об'єднання осіб з інвалідністю «Група активної реабілітації»</p>
<p>Школа лідерів «Реабілітація. Фізичні терапевти майбутнього» (3–9 березня 2024 р., Івано-Франківськ, 9–15 вересня 2024 р., Трускавець)</p>	<p>БФ «Пацієнти України» ГО «Всеукраїнське об'єднання фізичних терапевтів»</p>	<p>Програма розвитку ООН (ПРООН), Європейський Союз, в межах проєкту «EU4Recovery – Розширення можливостей громад в Україні» (EU4Recovery)</p>	<p>ТОВ «Інститут вертебрології та реабілітації»</p>
<p>Школа лідерів «Реабілітація. Творці змін» (листопад 2023 – січень 2024 р., Київ)</p>	<p>БФ «Пацієнти України», ГО «Всеукраїнське об'єднання фізичних терапевтів»</p>	<p>Посольство Швейцарії в Україні, Європейський Союз та Nova Ukraine</p>	<p>Києво-Могилянська бізнес-школа</p>
<p>Навчання з високоінтенсивної ходьби (квітень – серпень 2024 р., Біла Церква)</p>	<p>БФ «Пацієнти України», ГО «Всеукраїнське об'єднання фізичних терапевтів», проєкт українсько-норвезької співпраці в напрямку розвитку реабілітації за підтримки Sunnaas Rehabilitation Hospital</p>	<p>Посольство Швейцарії в Україні, Європейський Союз та Nova Ukraine, проєкт українсько-норвезької співпраці в напрямку розвитку реабілітації за підтримки Sunnaas Rehabilitation Hospital</p>	

<p>II Міжнародний симпозіум «Реконструктивна хірургія військових травм шиї та голови» (15–16 жовтня 2023 р., Івано-Франківськ)</p>	БФ «Пацієнти України»	ТОВ «Мемінвест», БФ «YELLOW BLUE», ТОВ «Трансмед», Nova Ukraine, Посольство Швейцарії в Україні	Face The Future Foundation, Still Strong, БФ «Разом для України», Materialise, Українська асоціація ендоскопічної хірургії голови та шиї, КНП «Обласна клінічна лікарня Івано-Франківської обласна рада», Healing The Children North East
<p>III Міжнародний симпозіум «Реконструктивна хірургія військових травм шиї та голови» (21–22 квітня 2024р., Івано-Франківськ)</p>	БФ «Пацієнти України»	Nova Ukraine, ТОВ «Трансмед», БФ «YELLOW BLUE»	Ініціатива «РТВ», Посольство Швейцарії в Україні, Face The Future Foundation, Still Strong, БФ «Разом для України», Materialise Українська асоціація ендоскопічної хірургії голови та шиї, КНП «Обласна клінічна лікарня Івано-Франківської обласна рада», Healing The Children North East
<p>IV Міжнародний симпозіум «Реконструктивна хірургія військових травм шиї та голови» (29–30 вересня 2024 р., Івано-Франківськ)</p>	БФ «Пацієнти України»	Посольство Швейцарії в Україні	Face The Future Foundation, Still Strong, Nova Ukraine, БФ «Разом для України», Materialise, Українська асоціація ендоскопічної хірургії голови та шиї, КНП «Обласна клінічна лікарня Івано-Франківської обласна рада», Healing The Children North East

Рефлексії та перспективи

Війна з Росією і досі триває та залишається головною загрозою для стабільності країни. Конфлікт і далі впливає на безпекову й соціально-економічну ситуацію, можлива подальша ескалація військових дій, що загрожує стабільності держави. Тривалі військові дії та їхні економічні наслідки призвели до зростання інфляції, порушення ланцюгів постачань і скорочення іноземних інвестицій, що серйозно підірвало економічну систему країни. Крім того, Україна переживає зростаючу політичну поляризацію. Різні погляди на стратегію врегулювання конфлікту й внутрішні реформи можуть вплинути на державне управління та політичну стабільність. Утім, водночас країна **має певні можливості**. Міжнародна підтримка, зокрема військова, економічна й дипломатична з боку західних союзників, допомагає підвищити національну стійкість і продовжувати реформи. Вважаємо за потрібне підкреслити, що від початку реалізації ініціативи «Реабілітація травм війни в Україні» **БФ «Пацієнти України» значно розширив свої спроможності щодо просування якісних реабілітаційних змін в Україні**. Ініціатива «РТВ» вже призвела до значних поліпшень і викликає дедалі більший інтерес з боку міжнародних донорів, які прагнуть підтримати українське суспільство в ці складні часи. Це також відображає і цінні можливості, і значну **відповідальність для всієї команди на сьогодні і в майбутньому**.

Реалізація ініціативи «РТВ» передбачає вдосконалення системи реабілітації в Україні. Діяльність, особливо в аспекті політичного компонента, реабілітаційного функціоналу в електронній системі охорони здоров'я й розроблення онлайн-курсів сприятиме вдосконаленню управління реабілітацією та поліпшенню надання реабілітаційних послуг на національному рівні. **Налагоджено процес комунікації з національними відомствами** МОЗ України, Мінсополітики, НОЗУ, ОПУ, консультування з ними, координування дій та обговорення результатів. Щодо міжвідомчої координації у сфері реабілітації, то ця **співпраця потребує подальшого розвитку**, ініціатива «РТВ», як і інші стейкхолдери, докладає зусиль для її поліпшення. Одним з інструментів, який сприятиме координації спільних зусиль між основними стейкхолдерами системи реабілітації для надання якісних, безперервних послуг у реабілітації, є Міжнародна класифікація функціонування, обмеження життєдіяльності та здоров'я та її імплементація як національного класифікатора в українську систему охорони здоров'я. Її вважають потенційною єдиною мовою, що може об'єднати медичний, соціальний та освітній сектори, а також сприяти інтегрованій допомозі й координованим

послугам у цих секторах. Підтримання напрацювання політики в реабілітації підтвердило необхідність широкого залучення громад і врахування досвіду пацієнта. Потребує подальшої системної роботи **відслідковування відгуків безпосередніх реципієнтів послуг, спостереження за ефективністю напрацьованих механізмів і рішень у конкретних контекстах**, оскільки це важливо для подальшого удосконалення політик.

Щодо закупівлі реабілітаційного обладнання й засобів реабілітації для ЗОЗ, то **ініціатива «РТВ» більше зосереджувалася на зміцненні потенціалу закладів у західних і центральних регіонах України** як більш безпечних тилкових територій. Однак **важливо також підтримувати прифронтові регіони сходу й півдня України, які одними з перших приймають велику кількість постраждалих у межах реабілітаційних маршрутів**. Тож до ініціативи також були залучені заклади Херсонської, Дніпропетровської та Запорізької областей. Незважаючи на ризики від залучення цих закладів до переліку реципієнтів проєкту через нестабільну безпекову ситуацію в цих регіонах, є потреба нагальної підтримки фахівців саме цих закладів у проведенні ефективної реабілітації постраждалих від військової травми з використанням сучасного доказового обладнання. Загалом **команда набула значного досвіду** в придбанні реабілітаційного обладнання. У результаті інші заклади, організації та проєкти зверталися за порадами й допомогою, що ще більше підкреслює помітну роль команди у цьому секторі.

Команда ініціативи значно поліпшила свої навички в організації різноманітних тренінгів, шкіл, візитів, масштабних нетворкінгових заходів. Попри те, що вся територія України більшою чи меншою мірою постійно потерпає від ворожих обстрілів, **ініціатива «РТВ» виявилася досить гнучкою і стійкою**, бо значну кількість активностей реалізовувала в режимі онлайн. Під час проведення різноманітних освітніх заходів і тренінгів офлайн команда приділяла **значну увагу безпеці учасників**. Заходи переважно відбувалися в західних регіонах країни (Львівській, Івано-Франківській областях) або в Києві. Незважаючи на усі виклики, пов'язані з безпекою, і труднощі з логістикою координації з міжнародними експертами, успішно **проведено великі заходи** для професійних спільнот фахівців із реабілітації та інших фахівців охорони здоров'я із залученням багатьох національних і міжнародних доповідачів, тренерів і гостей. Ініціатива «РТВ» також **підтримала проведення двох місій** із реконструктивної хірургії в Україні. Ці досягнення не лише підвищили авторитет ініціативи та БФ «Пацієнти України», а й сприяли **встановленню цінних зв'язків** у сфері реабілітації.

Ініціатива і далі поглиблює партнерство з професійними організаціями (Всеукраїнським об'єднанням фізичних терапевтів, Українським товариством ерготерапії та Українським товариством терапії мови і мовлення тощо), починаючи від розвитку вебсайтів як платформ для розвитку й обміну досвідом фахівців і продовжуючи підтриманням навчальних ініціатив для підвищення знань і навичок членів професійних спільнот, розробленням й упровадженням професійних та освітніх стандартів, сприянням науковим дослідженням і впровадженню результатів у освіту й практику тощо. **Професійні спільноти як важливий інструмент забезпечення безперервного професійного розвитку сприяють зміцненню ідентичності професіоналів, їх лідерству в адвокації інтересів професії.** Це середовище односторонців для обміну сучасними практиками й підходами до реабілітації, яке дає змогу підвищити ефективність і якість реабілітаційних послуг для населення. У межах співпраці з професійними організаціями варто згадати курс з ерготерапії травм війни, реалізований спільно з Українським товариством ерготерапії. Він одержав надзвичайно позитивні відгуки й став важливим кроком у професійному розвитку клініцистів, які працюють із пацієнтами, що постраждали від воєнних травм. Ураховуючи величезний попит, значну кількість заявок на участь, стає очевидно, що тренінги стали надзвичайно актуальним і важливим ресурсом для фахівців, які прагнуть підвищити свою компетентність у роботі з травмою війни. Ініціатива посприяла розробленню надійної освітньої основи для сектору протезування й ортезування, започаткуванню програми прискореного навчання, що допоможе підвищити якість і доступність послуг, які надають українським пацієнтам з ампутаціями. Це підкреслює **важливість подальшої підтримки й розвитку таких самих освітніх ініціатив для підвищення якості реабілітаційної допомоги пораненим.** Загалом можна спостерігати, що завдяки тому, що ініціатива підтримала професійний розвиток фахівців із реабілітації, **професійна спільнота стала активнішою в пошуку можливостей для навчання, започаткуванні нових навчальних програм й адвокації своїх прав.** Це надзвичайно важливо, оскільки дає змогу їй не тільки активніше розвивати навички індивідуального фахівця, а й впливати на розвиток професії загалом.

Важливо згадати співпрацю з Coventry University, який став одним із надійних партнерів ініціативи в розвитку реабілітації у відділеннях реанімації та інтенсивної терапії. Співпраця охопила спільно проведений навчальний курс восени 2023 року, навчальну поїздку до університету й початок роботи над силабусом навчальної дисципліни «Фізична терапія у ВРІТ». Результати цих втручань підтвердили гіпотези про те, що **міжнародна співпраця пришвидшить**

доступ до найліпших практик і досвіду та підвищить здатність розробляти й упроваджувати ефективні стратегії реабілітації. Обмін знаннями й найсучаснішими практиками в межах цих ініціатив важливий для **напрацювання підходів до високоякісної, доказової допомоги в українських відділеннях інтенсивної терапії та поліпшення результатів одужання пацієнтів.**

У контексті інноваційного партнерства важливо відзначити нещодавнє створення нової громадської організації – «Фонду досліджень наук про здоров'я», який заснували експерти з професійної реабілітаційної спільноти. Цей фонд сприятиме **підтриманню розвитку й посилення доказово-інформованої практики в Україні, підвищенню якості та кількості наукових досліджень** і розвитку системи підготовки й безперервного професійного розвитку фахівців охорони здоров'я та освіти. Він забезпечить платформу для впровадження передових наукових знань і практик, які підвищують ефективність реабілітаційних процесів. Доступ до якісних наукових досліджень для українських фахівців з одночасним їх безперервним професійним розвитком матиме позитивні ефекти не лише з погляду високої якості реабілітаційних послуг, а й щодо ухвалення обґрунтованих управлінських рішень.

Варто також наголосити на **важливості підтримувати медичні установи з педіатричними реабілітаційними відділеннями.** Діти потребують реабілітації через травми внаслідок війни, ще частина дітей потребує реабілітації в умовах надзвичайних ситуацій через хвороби й порушення стану здоров'я. Цей напрям роботи вимагає консолідації зусиль стейкхолдерів, посиленої уваги й формування та реалізації стратегії його розвитку.

Організація може пишатися напрацьованими партнерськими зв'язками й досягнутими результатами. **Партнерство на всіх рівнях** – світовому, національному, регіональному, стало важливою умовою реформування й зміни системи реабілітації та міцним підґрунтям для надання якісних реабілітаційних послуг. Важливо і надалі продовжувати розвивати свої спроможності, щоб **створити середовище для діалогу й порозуміння між усіма стейкхолдерами**, сформувати простір для обміну інформацією і пілотування нових ініціатив й активностей. Разом із розширенням мережі однодумців **розвиток лідерства в галузі, створення сильних реабілітаційних відділень-центрів, спрямованих на подальший розвиток**, залишається важливим напрямом діяльності. Очікуватимемо подальшого розширення ініціатив у цьому напрямку, розвитку нових партнерств та впровадження інноваційних підходів до реабілітації. Позитивні відгуки учасників і партнерів лише посилять вплив такої роботи й мотивуватимуть докладати більше зусиль для підтримання пацієнтів і розвитку реабілітаційних практик в Україні.

НАШІ ПАРТНЕРИ:

ОФІС
ПРЕЗИДЕНТА
УКРАЇНИ

Радниця-уповноважена
Президента України
з питань безбар'єрності

МІНІСТЕРСТВО
ОХОРОНИ
ЗДОРОВ'Я
УКРАЇНИ

Національна служба
здоров'я України

Schweizerische Eidgenossenschaft
Confédération suisse
Confederazione Svizzera
Confederaziun svizra

За підтримки Швейцарії

Фінансується
Європейським Союзом

World Health
Organization
Ukraine

ПАЦІЄНТИ
УКРАЇНИ

ICRC

Deutsche Gesellschaft
für Internationale
Zusammenarbeit (GIZ) GmbH

THE WORLD BANK

розвиток
медичної
освіти
УКРАЇНО-ШВЕЙЦАРСЬКИЙ ПРОЄКТ

MOM
ООН МІГРАЦІЯ

ВСЕУКРАЇНСЬКЕ ОБ'ЄДНАННЯ
ФІЗИЧНИХ ТЕРАПЕВТІВ

PROTEZ HUB

УКРАЇНСЬКЕ
ТОВАРИСТВО
ТЕРАПІЇ МОВИ
І МОВЛЕННЯ

Благодійний фонд
ЗАПОРУКА

Physiopedia

Український
Католицький
Університет

UHC
Український центр
охорони здоров'я

Інститут
вертебології
та реабілітації

kmbs

